

ויכוח אמיתי

מלפני אלפיים שנה

עיון בוויכוח המכריע ביותר שהיה בעם היהודי
עיון זה מדגיש את הקושי להחליט איזו דעה היא האמיתית
ואת הצורך בביקורת רצינית כלפי טענות הנשמעות הגיוניות
בין באותו ויכוח ובין במחלוקות רבות אחרות עד ימינו

עיון זה נוגע בשאלות היסודיות ביותר של הסברא והדיון:
האם אני מפרש נכון את המציאות? כיצד אדע אם אני צודק? האם אני
מסתמך על המציאות שאני רואה, על הפרשנות שלי אליה, או על התקוות
שקיימות רק בליבי? האם אני קובע את דעתי על פי התורה או מפרש
אותה על פי דעתי? האם אני קובע את דעתי על פי החכמים או בוחר אותם
על פי דעתי? על אלו ראיות ראוי להסתמך? האם אני עושה זאת? האם אני
עקבי בעניינים אלו? האם יש לי בכלל את היכולת לשנות את דעתי?

מה הגבול בין דעה מותרת לבין זו שאין לה מקום? מה הגבול בין אי-
הסכמה לבין שנאת חנם? מה הגבול בין ירא שמיים שרק טועה בפרטים
מסוימים לבין רשע שרק מקפיד על מצוות מסוימות? מה הגבול בין אדם
שלא מקבל את דעת הרוב לבין אדם שבוגד בעמו?

תוכן

מבוא.....	3
פרק א: ניסן ג'תתכו – ערב המרד	6
פרק ב: אייר ג'תתכו – המרד פורץ.....	8
פרק ג: תשרי ג'תתכו – גאלוס מגיע ליהודה	9
פרק ד: חשוון ג'תתכו – גאלוס נסוג	15
פרק ה: סיוון ג'תתכו – הקרב על יודפת.....	19
פרק ו: תשרי ג'תתכח – חורבן הגליל והגולן.....	24
פרק ז: ניסן ג'תתכח – כניסת האדומים לירושלים	29
פרק ח: סיוון ג'תתכח – מות נירון.....	32
פרק ט: ניסן ג'תתכט – פלג נוסף בירושלים	34
פרק י: תשרי ג'תתל – מאבקים פנימיים בירושלים.....	36
פרק יא: ניסן ג'תתל – מצור על ירושלים	38
פרק יב: סיוון ג'תתל – המצור גובר	39
פרק יג: תחילת אב ג'תתל – ערב חורבן המקדש	47
פרק יד: ט אב ג'תתל – חורבן המקדש	49
פרק טו: יט אב ג'תתל – חורבן העיר התחתונה.....	53
פרק טז: ז אלול ג'תתל – חורבן העיר העליונה	55
נספח: לוח מאורעות המרד והחורבן.....	67
נספח: מנהיגי הפלגים והצדדים השונים.....	68

מבוא

חוברת זו דנה בסיפור אמיתי.

סיפור זה הוא האירוע המשמעותי ביותר עבור העם היהודי באלפיים השנים האחרונות, אירוע שהשלכותיו משפיעות עלינו ישירות עד ימינו. סיפור זה מתפרש לאורך ארבע שנים. ארבע השנים שהכריעו את מצבו של העם היהודי. ארבע השנים של המרד הגדול ברומא, שבסופו חרב בית המקדש השני וירושלים כולה.

אבל נושא החוברת אינו רק המרד עצמו, ולא רק החורבן עצמו. על כך לא חסרים ספרים. נושא החוברת הוא ויכוח בין שני יהודים ירושלמים, לפני כאלפיים שנה. שניים שעדים לאותם מחזות, שומעים אותן עדויות, נמצאים באותם אירועים, ואעפ"כ חיים בשני עולמות שונים. כל אירוע מקבל פרשנויות שונות, כל עדות מתפרשת באופנים מנוגדים, ותפיסות המציאות מתעצבות באופנים סותרים.

הסיפור מדלג בין תקופות ואירועים שונים במהלך אותן ארבע שנים, כאשר המציאות לכאורה הולכת ומתבררת, שלב אחר שלב, לכל מי שרואה אותה. אלא שכל אחד מהצדדים רואה אותה באופן שונה לחלוטין.

כך, דרך דו-שיח בין שני ירושלמים, המתואר בסיפור לאורך כל שלביו השונים של המרד, הקורא ייחשף לדעות השונות, הטענות השונות ותפיסות המציאות המנוגדות שחוו אנשי ירושלים באותה תקופה.

מטרתו העיקרית של חוברת זו אינה ללמד אותנו על החורבן, אלא להפנים בנו את התופעה של עם אחד, עם מטרה אחת, ודרכים סותרות להשיגה. סיפור זה בא להמחיש לנו את שני העולמות שחיו אז בירושלים, זה לצידו של זה, כאשר כל עולם רואה חי ומרגיש עם שונה, ירושלים שונה, מרד שונה ואפילו אויב שונה. כל צד משוכנע בכל ליבו כי רק הוא מפרש נכון את המציאות, רק הוא מעריך נכון את ההתפתחויות, ורק הוא יודע מה טוב לכל העם. יתרה מכך, כל צד משוכנע בכל ליבו כי הוא גם יודע מי מביא

אסון חורבן וכליה על כל העם, וממילא, כיצד אף יש להתייחס לאנשים אלה.

המושג "שנאת חינוס" מוכר לכולנו, כמו גם ההבנה שהיא זו שהחריבה את ביתינו. אך הסיפור מבליט את הזווית האחרת שלה, שאנו נוטים להתעלם ממנה: מה ניתן בכלל לעשות, כאשר כל צד בטוח שהוא נלחם על הצלת עם ישראל, כאשר הצד השני – לדעתו – מבקש להחריב את הכל?

הסיפור נוגע לשאלות היסודיות ביותר של הסברא והדיון: האם אני מפרש נכון את המציאות? כיצד אדע אם אני צודק? האם אני מסתמך על המציאות שאני רואה, על הפרשנות שלי אליה, או על התקוות שקיימות רק בליבי? האם אני קובע את דעתי על פי התורה או מפרש אותה על פי דעתי? האם אני קובע את דעתי על פי החכמים או בוחר אותם על פי דעתי? על אלו ראיות ראוי להסתמך? האם אני עושה זאת? האם אני עקבי בעניינים אלו? האם יש לי בכלל את היכולת לשנות את דעתי?

מה הגבול בין דעה מותרת לבין זו שאין לה מקום? מה הגבול בין אי-הסכמה לבין שנאת חינוס? מה הגבול בין ירא שמיים שרק טועה בפרטים מסוימים לבין רשע שרק מקפיד על מצוות מסוימות? מה הגבול בין אדם שלא מקבל את דעת הרוב לבין אדם שבוגד בעמו?

והשאלות הללו – כמובן – נוגעות לדיונים רבים גם בדורנו. בין מטרות סיפור זה, אם כן, לגרום לנו לחשוב טוב יותר על הוויכוחים בינינו ועל טיב הטענות שאנו מעלים, לעורר בנו את חוש הביקורת כלפי כל הטענות שאנו שומעים, וגם כלפי אלה שאנו משמיעים.

כמובן שאיננו יודעים את הפרטים המדויקים של הדיונים והוויכוחים, וגם לגבי פרטים היסטוריים מסוימים אין ודאות מוחלטת. אעפ"כ, דיונים כאלה – או כמעט זהים להם – בוודאי היו בין רבים מיושבי ירושלים באותה תקופה מכריעה¹. הטענות הנאמרות בדיונים אלה, כנראה לא

¹ בין השאר, מתוך השוואות לאירועים היסטוריים נוספים, בשימת לב לכשלים ההגיוניים המצויים, ותופעות הקיימות עד ימינו, ומתוך ההבנה שמעמקי נפש האדם לא השתנו במשך אלפיים השנים האחרונות.

נאמרו ממש ע"י גבריאאל ושלום מסוימים, אבל הם בוודאי נאמרו ע"י "גבריאלים" ו"שלומים" רבים שחיו באותה תקופה מכריעה.

הקורא היקר יקרא את טענותיהם של גבריאאל ושלום. לעיתים הוא יזדהה עם צד אחד, לפעמים עם השני, לפעמים ישים לב שהטענה הגיונית מאוד, לפעמים שהיא אינה רצינית, לפעמים מדובר בכשלים הגיוניים המולבשים בניסוחים רציניים, לעיתים הקורא יתעכב ויעמיק בטענה מסוימת האם היא באמת נכונה, ובעיקר יבין שפעמים רבות קשה לזהות, בשלבים שונים, מי הוא הצודק ומי הטועה.

כך שמעל פרקיה השונים של החוברת, מרחפת מאליה השאלה: "מה אני הייתי עושה בשלב זה, ומדוע?"

הקורא חד-העין בוודאי יבחין, שבחוברת זו, כמו באתרים היסטוריים, יש יותר משכבה אחת, בבחינת "יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן", ובחלק מהדקויות יקשה להבחין בקריאה הראשונה.

פרק א: ניסן ג'תתכו – ערב המרד

גבריאֵל: אנחנו לא יכולים להמשיך לחיות תחת הנציב הרומאי פלורוס, שהוא גם רוצח וגם מושחת.

שלום: אני מסכים איתך שקשה, אבל מה נוכל לעשות. אנחנו תחת ידיה של רומא העצומה.

גבריאֵל: אי אפשר לשבת בשקט. צריך להילחם.

שלום: להילחם בכל רומא? השתגעת? תראה את המציאות! זו מעצמה ששולטת בעולם כבר מאות שנים! מעצמה שכבשה את דרום אירופה, בריטניה, ספרד, חלקים מצפון אפריקה ומהמזרח התיכון! צבא אדיר ומתוחכם שלא היה כמותו מעולם! איך אתה מעלה בדעתך להילחם במעצמה כזו?

משחקי הגלדיאטורים

ברומא היוו שפל מוסרי של שפיכות דמים שלא היה כמותו.

הגלדיאטורים היו נלחמים בזירה עד מוות, נגד חיות טרף או זה בזה, והכל לצורך בידור ההמון הרומאי, ובתמיכת קיסרי רומא.

הצופים, שהיו מרותקים לאינספור מופעים כאלה, היו שותפים פעילים ברצח, בכך שבסיום הקרב היו מסמנים בידיהם האם לדעתם יש להרוג את הגלדיאטור המפסיד.

גבריאֵל: זה לא נכון להסתכל על המציאות. צריך לראות את הפנימיות, התהליכים, הנפשות. העם הרומאי עומד בפני חורבן.

שלום: ומה גורם לעם חזק לעמוד בפני חורבן?

גבריאֵל: תראה את המציאות. המנהיגים הרומאים הם אכזריים ורוצחים, הם מרמים את העם שלהם, הם מתירים לעצמם את מה שהם אוסרים על העם², והעם שלהם – מצידו – לא מציית למנהיגיו, בוגד בהם ורוצח אותם. בכלל,

² נירון קיסר הקטין בחשאי את כמות הכסף במטבעות שייצר. דבר ששקול בעצם לזיוף המטבע, מעשה שהיה אסור באיסור חמור.

העם הרומאי הגיע לשפל מוסרי של שפיכות דמים שלא היה כמותו. עם שסובל מהמחלות האלה, מאבד את היכולת להתקיים.

שלום: אבל בגלל נציב מושחת אחד, צריך לצאת למלחמה ברומא כולה?

גבריאֵל: אתה חושב ששאר אנשי השלטון ברומא הם צדיקים?

שלום: הם לא צדיקים, אבל מן השמיים המליכו עלינו את אומה זו³.

גבריאֵל: אז זה אומר שאנחנו צריכים לקבל את כל מעשיה של רומא?

שלום: לא, אבל אין לנו בעיה עם כל רומא. יש לנו בעיה רק עם פלורוס. נוכל להתלונן עליו בפני הרומאים, והם יפתרו את הבעיה.

גבריאֵל: למי בדיוק תתלונן? לנירון קיסר המטורף? הוא אכזרי ומושחת לא פחות מפלורוס.

שלום: אז אפשר להתלונן לגאלוס, נציב סוריה, שממונה על פלורוס.

גבריאֵל: ואתה סומך על גאלוס שיעזור לנו?

שלום: כן, אני מקווה שהוא יעזור.

גבריאֵל: שכנעת אותי. נתלונן לגאלוס שיפתור לנו את הבעיה.

³ עבודה זרה יח.: אי אתה יודע שאומה זו מן השמיים המליכוה? להבדיל, זו היתה גם מטענותיו של אגריפס נגד המרד: לא נשאר לכם רק לשים מחסכם בישועת אלקים, אולם הן גם הוא מחזק את ידי הרומאים, כי בלעדי עזרת אלקים לא היה לאל ידם להקים ממשלה אדירה כזאת.

פרק ב: אייר ג'תתכו – המרד פורץ

שלום: יצאתם מדעתכם! פתחתם במרד מול רומא!

גבריאֵל: מה אתה רוצה? התלוננו על פלורוס בפני גאלוס, בדיוק כמו שאתה הצעת, הוא הבטיח לטפל בזה, ולא עשה כלום. אז כבר סיכמנו שאי אפשר להמשיך עם פלורוס, וכשהרומאים לא מקשיבים לתלונות שלנו עליו, אנחנו נמשיך להביא קרבן לשלום הקיסר? לא ניתן שיטמאו את המקדש עם קרבן בשביל הטמא הזה! עכשיו הזמן להפסיק עם הקרבן שלו ולהתחיל למרוד!

שלום: אפילו אגריפס המלך הסביר לכם שאין סיכוי למרד כזה, ושהדבר עוד יוביל לחורבן בית המקדש.

גבריאֵל: אתה מאמין שאכפת לאגריפס מבית המקדש? אחרי שבמשך שנים הוא מבזה את עבודת הקרבנות ומוכר את שיא הקדושה – הכהונה הגדולה – לכל המרבה במחיר?

שלום: גם אם הוא לא מכבד את עבודת הכהנים, בוודאי אכפת לו מהעם היהודי, והוא הסביר שמרד כזה יוביל להרוגים רבים.

גבריאֵל: זה שהוא מתנגד למרד, זו בדיוק ההוכחה לכך שלא איכפת לו מהעם היהודי.

ביטול הקרבן לשלום הקיסר, באייר ג'תתכו (66), היווה בפועל את פרוץ המרד. אפשר שהגמרא רומזת על כך בדבריו של בר קמצא: "אמר ליה לקיסר מרדו בך יהודאי, אמר ליה מי יימר? אמר ליה שדר להו קורבנא, חזית אי מקרבין ליה" (גיטין נו.).

בתמונה: מטבע שהטביעו היהודים בתקופת המרד, עם הכיתוב "ירושלים הקדושה" – $\text{יְרוּשָׁלַיִם הַקְּדוּשָׁה}$ – ושלשה רימונים.

פרק ג: תשרי ג'תתכז – גאלוס מגיע ליהודה

שלום: תראה את המציאות! אתה זוכר איך שנה שעברה הכל היה שקט? ומה קרה מפרוץ המרד? מאז רצחתם רבים בירושלים, ועוד רציחות המוניות בערים האחרות, שנלחמים בהן התושבים היהודים והגויים אלו באלו. ועדיין אנחנו לא רואים איך זה ייגמר.

גבריאֵל: מה אתה רוצה? אמרתי לך שאי אפשר להמשיך לחיות תחת הרומאים.

שלום: אבל תראה, גאלוס עכשיו מגיע לארץ עם עשרות אלפי חיילים, אין לכם שום סיכוי נגדו. כדאי שמיידי ניכנע, אחרת חיי כולנו בסכנה.

הצבא הרומאי היה הצבא

החזק ביותר בעולם, והיה ידוע שחיילים רומאים מעטים יכולים לנצח חיילי אויב מרובים.

הצלחת הצבא הרומאי נבעה מארגון ותכנון, שלא היו מקובלים בתקופתם, והללו הביאו יתרונות רבים:

שיטתיות, משמעת, אימונים, מערכה מלוכדת, יחידות משנה ופיקוד עליהן, שימוש בכלים הנדסיים ובמכונות משוכללות.

מאידך, לצבא הרומאי, המסודר והמאורגן, היתה נקודת תורפה: ברגעים של הפתעות ושינויים לא צפויים, החיילים הרומאים נטו לאבד את עשתונותיהם.

גבריאֵל: זה אותו גאלוס שאתה סמכת עליו שיעזור לנו לטפל בפלורוס. אז עכשיו שהוכחתי לך שגם גאלוס שונא יהודים, אתה צריך להודות שטעית. ובמקום זה, עכשיו אתה רוצה שנרים ידיים?

שלום: גם אם טעיתי בעבר, זה לא אומר שאני טועה עכשיו. אתה לא מבין מהי העוצמה של רומא. יש להם כלי מלחמה אדירים, יש להם בליסטראות שזה כלי ענק וכבד, משוכלל ומתוחכם, שיורה חיצו ענק למרחק!

גבריאֵל: מתי בכלל ראית בליסטרה?

שלום: איפה הייתי יכול לראות דבר כזה? אבל סיפרו לי שיש להם דברים אימתניים כאלה.

גבריאֵל: אז לקחת מעט נתונים והעמסת עליהם את הרגשות שלך, ומרוב ההסתכלות השלילית שלך אתה לא חושב בהיגיון. עכשיו אני אסביר לך. בליסטרה זה בסך הכל כמו קשת אבל קצת יותר גדולה. יש להם קשת גדולה? גם לנו יש קשתות. הם יכולים לירות חיצים עם הקשת הגדולה שלהם? גם אנחנו יורים חיצים עם הקשתות שלנו.

שלום: אבל החיצים של הבליסטרה הם ענקיים! הם ממש רמחים!

גבריאֵל: גם להיפגע מהחיצים שלנו, זה מאוד לא נעים. ומי שפוגע בו חץ, לא מתחיל לחשב מה הגודל של החץ שפגע בו. אדרבה, חיצים גדולים זה חיסרון. עד שהם יכינו חץ אחד גדול כזה שלהם, אנחנו נכין עשרה חיצים שלנו. עד שהם יכניסו חץ אחד שלהם לקשת הגדולה הזו, אנחנו נירה עליהם מאה חיצים שלנו.

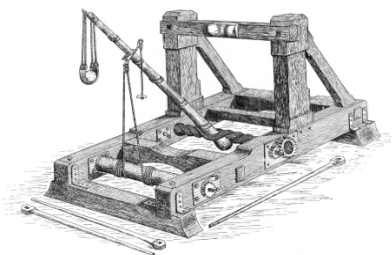
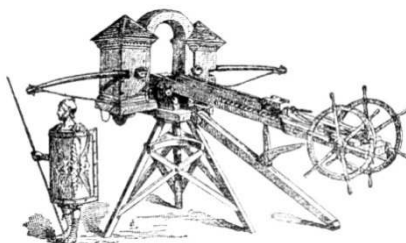
שלום: אבל את החיצים של הבליסטראות הם יורים למרחק הרבה יותר גדול מאשר קשת רגילה.

גבריאֵל: זה רק מוכיח שהם מפחדים

בין כלי המלחמה הכבדים של הרומאים היו הבליסטראות (זורקי-רמחים, שיכלו לירות גם אבנים), והקטפולטות (רומי-אבנים).

מכשירים מכניים אלו נבנו מעץ, ירו בעוצמה רבה ולמרחק רב, ושימשו בעיקר בקרבות נגד ערים נצורות.

כלים אלו מוזכרים גם בחז"ל: הביאו לו (לאספסינוס) נסרים של ארז ונתן לתוך קשת של זירים והיה מכה בהן על החומה (אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ד משנה ה). בתמונות: בליסטרה (למעלה) וקטפולטה (למטה).

מאיתנו, ושאינן להם מסירות נפש וגבורה כמו שיש לנו, לכן הם מפחדים להתקרב אלינו. אנחנו לא צריכים קשת שיורה חיצים למרחק, אנחנו מתקרבים בגבורה אל האויב ואז מכניעים אותו. וחוץ מזה, הבליסטראות שלהם הן כלי מטופש. הרי אם זה כלי כבד, קשה להזיז אותו. אז נגיע אליהם, הם לא יספיקו להבריח את הקשתות האלה שלהם, ונשרוף להם אותן בכמה רגעים.

שלום: אתה יודע כל כך הרבה על בליסטראות... מתי בכלל ראית בליסטרה?

גבריאֵל: איפה הייתי יכול לראות דבר כזה? אבל הסברתי לך הכל בהיגיון.

שלום: העלית כל כך הרבה השערות בלי שבכלל ראית בליסטרה מעולם?

גבריאֵל: מה הבעיה בזה? כשלא רואים משהו בעיניים, משתמשים בסברות. זה הגיוני.

שלום: ומה יהיה כשתראה את הבליסטראות שלהם?

גבריאֵל: יהיה בדיוק מה שאמרתי. הרי הסברתי לך הכל בהיגיון.

שלום: ההיגיון שלי אומר שהצבא הרומאי הוא הצבא החזק בעולם.

גבריאֵל: אתה בא אלי עם הצבא שלהם, ואני בא אליך בשם ה' אלוקי מערכות ישראל! אין לה' מעצור להושיע! ההלכה היא שאסור להתיירא מחייליהם ומכלי הנשק שלהם⁴.

שלום: זה לא רק החיילים וכלי הנשק. יש להם ניסיון ודרכי לחימה שאתה לא יכול להעלות על דעתך.

גבריאֵל: בטח שמעת שיוסף בן מתתיהו היה ברומא. הוא מכיר טוב את הרומאים, את סגנון המלחמה שלהם ואת כלי המלחמה שלהם. אם הוא יהיה מפקד המרד, נוכל לנצח אותם בקלות, הוא ילמד אותנו איך לבצר את הערים. הרומאים לא יצליחו לפרוץ את הביצורים, והם יאלצו להניח לנו במוקדם או במאוחר.

⁴ משנה סוטה פרק ח משנה א (מב.).

שלום: ואתה בטוח שיוסף בן מתתיהו צודק ותוכלו לנצח אותם?

גבריאֵל: איך אתה בכלל יכול להתווכח איתו? הוא היה ברומא, ואתה לא. אז הוא יודע ואתה לא.

שלום: אתה באמת חושב שתצליחו לנצח את רומא? הם יכולים להביא לארץ עשרות אלפי חיילים מאומנים. הרבה יותר מכם. תפקח את העיניים – אין לכם סיכוי.

גבריאֵל: בוודאי שיש לנו סיכוי. כמו שהחשמונאים ניצחו את היוונים⁵. רבים ביד מעטים.

שלום: הם היו צדיקים, "עוסקי תורתך". אתם יותר דומים למורדים בבבל בבית ראשון, שהבבלים הגלו אותם והחריבו את הבית.

גבריאֵל: מה אתה משווה? הם היו רשעים, שטופים בעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים⁶. אנחנו צדיקים.

שלום: ומה עם השנאת חינום שלכם?

גבריאֵל: זו מצווה. משנאיך ה' אשנא.

שלום: ורציחות?

גבריאֵל: קוצים אני מכלה מן הכרם⁷. אני גם מציל את עם ישראל מהרודפים האלה שרוצים להשמיד גם את הגשמיות וגם את הרוחניות של כולנו.

שלום: אתה באמת מאמין שזו מצווה?

גבריאֵל: בוודאי. בדיוק כמו שהחשמונאים הרגו את המתיוונים. ותדע שגם כשאנחנו הורגים את הבוגדים, אנחנו עושים את זה בהקפדה.

⁵ אבות דרבי נתן נוסחה א פרק ד משנה ה: אמרו לו (המורדים): כשם שיצאנו על שניים שלפניו (לפני אספסיינוס) והרגנום, כך נצא עליו ונהרגהו.

⁶ יומא ט:

⁷ בבא מציעא פג:

שלום: לא הבנתי על מה בדיוק אתם מקפידים...

גבריאֵל: אנחנו משתדלים לעשות זאת באופן שהבוגד לא יוציא את נשמתו מיד, כדי לא להיטמא. במיוחד אם אתה כהן, כמובן.⁸

שלום: להקפיד על דיני טומאה בזמן של רציחה, נשמע לי זלזול נורא בשפיכות דמים.⁹

גבריאֵל: להיפך, זו הקפדה גדולה על דיני טומאה וטהרה.¹⁰

שלום: אבל בכלל מה שוות כל המצוות שלכם אם אתם שופכי דמים?

גבריאֵל: ומה שוות כל המצוות שלכם אם אין לכם מסירות נפש להילחם על ירושלים? אתה פשוט בוחר לראות את המצוות של הציבור שלך ואת העבירות של הציבור האחר, כי זה נעים לך.

שלום: לא בחרתי במתכוון להתעלם מהמצוות שלכם. אני פשוט לא רואה מצוות של ציבורים אחרים כי אני מכיר רק את הציבור שלי.

גבריאֵל: אז אולי הגיע הזמן שבמקום לדבר על העבירות של הציבור האחר, תבוא להכיר אותו ותראה גם את המצוות שלו. אולי אפילו תלמד ממנו כמה דברים.

שלום: אין לי צורך בזה. אני מכיר את הציבור שלי, ודי לי בזה, כי אני יודע שהציבור שלי הם צדיקים.

גבריאֵל: לדעתך. לדעתי הציבור שלי הם הצדיקים.

שלום: ואחרי הכל, תסכים איתי שאתם לא צדיקים כמו החשמונאים.

גבריאֵל: והחשמונאים כן היו מושלמים? הם השאירו את המלוכה בידם ולא נתנו אותה לבית דוד, נגד ההלכה¹¹. אף אחד לא מושלם, אבל אלוקים עושה ניסים למי שמוסר את הנפש.

⁸ ע"פ יומא כג.

⁹ יומא כג: למסקנה.

¹⁰ אחד מצדדי הספק בתחילת הסוגיא שם.

שלום: אתה יודע ששם זה לא היו רק ניסים. הצבא היווני לא היה מאומן ללוחמה בשטח הררי. הוא לא דומה לצבא הרומאי של היום. אתה לא יודע מהי העוצמה של רומא.

גבריאל: כמוכם היו בכל הגאולות. כשמשה רצה לגאול את אבותינו ממצריים – היו ערב רב שלא רצו להיגאל. כשעזרא רצה לגאול את אבותינו מגלות בבל – היו כאלה שלא רצו להיגאל. כך היה וכך יהיה. ה' גואל את עם ישראל, ויש כאלה שפשוט לא רוצים. גם אתם לא רוצים להיגאל, וסופכם יהיה כמו הערב רב במצריים.

¹¹ רמב"ן בראשית מט י.

פרק ד: חשוון ג'תתכז – גאלוס נסוג

נסיגת גאלוס בח' חשוון ג'תתכז, היוותה השפלה חמורה לרומאים, והישג מרשים ביותר למורדים.

רומאים רבים נהרגו, ביניהם כמה וכמה מפקדים, והמורדים, בראשות אלעזר בן שמעון, לקחו שלל בהמות משא, אילי מצור מבזל, בליסטראות ומכונות מלחמה נוספות.

בדיעבד ניתן לומר כי בסופו של דבר, ניצחון זה של המורדים תרם תרומה משמעותית לחורבן ירושלים. שכן ניצחון זה חיזק את אמונת העם בהצלחת המרד, הרים את קרנם של המורדים, מתונים רבים הצטרפו אליהם, וכוחם של מתנגדי המרד נחלש.

גבריא'ל: תראה את המציאות! גאלוס, נציב סוריה, עם עשרות אלפי חייליו, ברח הושפל וקיבל מכה קשה. הרגנו להם אלפי חיילים, ולנו כמעט ולא היו אבדות. אנחנו מנצחים את הרומאים!

שלום: כל הכבוד לכם, אבל אני עדיין לא מאמין שתצליחו במרד.

גבריא'ל: כלומר, אתה עוצם את העיניים ולא רוצה להכיר במציאות, כי היא מתנגדת למה שהאמנת בו.

שלום: אתה לא יודע מהי העוצמה של רומא. כמה כלי נשק עוצמתיים יש להם.

גבריא'ל: היו להם. עכשיו כלי הנשק העצומים האלה בידינו. כשגאלוס וחייליו ברחו, מרוב פחד ובהלה הם עזבו את הבליסטראות שלהם, ולקחנו אותם שלל. עכשיו יש לנו את כלי המלחמה האדירים המשוכללים והמתוחכמים ביותר הקיימים בעולם, וננצח את הרומאים בקלות.

שלום: העוצמה של הצבא הרומאי היא לא רק בבליסטראות שלהם, יש להם עוד מגוון של כלי נשק מתוחכמים.

גבריא'ל: מתוחכמים? אין לרומאים שום תחכום. את כל כלי הנשק שלהם הם העתיקו מעמים אחרים, ורק קצת שכללו אותם. אין להם שום יצירתיות, מה שליהודים יש בשפע. אז תראה את המציאות. עכשיו הנשק בידינו, נירה עליהם מטר חיצים ורמחים, והם יפללו לפנינו.

רעיון החירות, שהיה מעקרונות המרד, נחשב אצל כתות מסוימות באותה תקופה (הסיקריים – "הפילוסופיה הרביעית") לאחד מיסודות היהדות.

הללו סבלו מהרומאים עינויים נוראיים, התגברו עליהם ובלבד שלא יודו שהם מקבלים עליהם את עול מלכות הקיסר.

גם אלעזר בן יאיר, מנהיג הסיקריים במצדה, העדיף את המוות על העבדות, ונימק זאת: "מות נמות בטרם נהיה עבדים לשונאינו, ובני חורין נישאר בעזבונו את ארצות החיים, אנחנו נשינו ובנינו. ככה ציוו עלינו חוקי תורתנו".

שלום: גם אם תמטיר עליהם חיצים, הם לא יפלו. יש להם שריון חזק שמגן עליהם מהחיצים. וכשחייליהם מתכסים בשריונים שלהם ביחד, הם מוגנים מפני כל. כל העולם יודע את זה.

גבריא'ל: כמו שגאלוס וחייליו היו מוגנים מפנינו? ... אנחנו מנצחים את הרומאים! המרד מצליח!

שלום: אני בכלל לא מבין, מה תרוויח מהמרד הזה?

גבריא'ל: חירות! אני רוצה חירות!

שלום: לא תקבל חירות. רומא לא סולחת למורדים. אני רוצה לחיות.

גבריא'ל: חיים בלי חירות לא שווים מאומה.

שלום: זה לא חיים בלי חירות. נצטרך רק לכופף קצת את הראש עד יעבור זעם, זה הכל. ואם כבר, אז בדיוק להיפך: חירות בלי חיים לא שווה מאומה.

שריפת ארכיון שטרות החוב יחד עם שריפת בתי האצילים, באב ג'תתכו (66), ממחישה את השנאה שהיתה בסוף ימי בית שני בין העניים לעשירים. זאת, בנוסף לשנאה שהיתה קיימת בין כתות ופלגים שונים.

גבריא'ל: זה לא נכון. הרי לא כולנו נמות. למרד יש מחיר, כמו לכל מלחמה, ואנחנו מוכנים לשלם אותו. רובנו כמובן נמשיך לחיות לאחר המרד, בשלום בכבוד ובחירות. בואו, תצטרפו אלינו למרד ונחזיר את הכבוד למלכות ישראל. תהיה לנו חירות ואז נחזור לחיות כולנו בשלום.

שלום: לאיזה חיים בדיוק אחזור? אחרי ששרפתם את הארכיון עם שטרות החוב

שלנו? אתה רוצה שאהיה ממעמד העניים, כמוכם? זה בשבילי לא נקרא לחזור לחיות בחירות.

גבריאֵל: אז אתה מתנגד למרד רק בגלל נגיעות אישיות.

שלום: זה לא נגיעות אישיות, זה דרישה להיגיון ומוסר. אם אתם רוצים מרד ברומאים, אתם צריכים לפני כן להיות הוגנים כלפי אחיכם היהודים. שטרות החוב שייכים לנו. וכל אדם, גם אם הוא ממעמד העניים, חייב לפרוע את חובו.

גבריאֵל: אם שטרי החוב היו נשארים, העניים היו נשארים לנצח עניים, ואתם הייתם נשארים לנצח עשירים. זה מתאים לך להיגיון ולמוסר שהמצב הזה יישאר עד עולם?

שלום: אז בגלל זה אני צריך לוותר על כספי שעמלתי עליו?

גבריאֵל: אם היית נולד במעמד העניים, היית מסכים איתי.

שלום: ואם אתה היית נולד במעמד העשירים, היית מסכים איתי.

גבריאֵל: אז זהו, שכל הרעיון הזה של מעמדות שונים הוא פסול וחייבים לבטל אותו. תראה, כשאני רואה אדם שלבוש בבגדי עשירים ומדבר במבטא של עשירים, אני כבר מבין שאין לי מה להקשיב לו.

שלום: תן לי להבין. אם ידבר איתך מישהו עם הבגדים המתאימים, אתה תקשיב לו, גם אם הוא עם הארץ. ואם ידבר איתך מישהו עם הבגדים הלא מתאימים, אתה לא תקשיב לו, גם אם הוא תלמיד חכם.

גבריאֵל: נכון. כי לפי הבגדים אני יכול לדעת מראש אם הדעות שלו פסולות.

שלום: אולי אם תקשיב ברצינות לדעות שלו, ותנסה להבין למה הוא מתכוון, תגלה שהדעות שלו לא פסולות?

גבריאֵל: אבל אסור לי להקשיב לדעות שלו ברצינות, כי הן פסולות.

שלום: לפסול את הדעות בגלל הבגדים, זה לא שנאת חינו?

גבריאֵל: אז כדי שלא תהיה שנאת חינו, צריך לבטל את המעמדות, ושכולם יהיו לבושים כמוני.

שלום: ולגנוב מהעשירים את שטרי החוב שלהם?

גבריאל: תהיה מעשי. שטרי החוב כבר נשרפו, אין מה לעשות. מה אתה מציע עכשיו? מצבכם כרגע לא טוב. חבריי המורדים שולטים בעיר. לא תנצחו אותנו.

שלום: אז יש לי רעיון איך נעשה שלום בינינו.

גבריאל: מה, תקבלו את דעתנו?

שלום: לא... משהו יותר מעשי. הכי הגיוני ומוסרי זה שנפנה כולנו לאסיפת העם. נקים ממשלה שלנו שתשקול ותחליט מה טוב לכל העם, ונקבל את ההחלטה שלה.

גבריאל: שכנעת אותי. נקים ממשלה ונקבל את החלטותיה.

פרק ה: סיוון ג'תתכז – הקרב על יודפת

ממשלת המרד, שהוקמה בחשוון ג'תתכז (66), התארגנה להגנה מפני תגובת הרומאים. בין השאר היא כללה את רשב"ג הזקן, מראשי הסנהדרין, יהושע בן גמלא, הכהן הגדול, חנן בן חנן, צדוקי שהיה בעבר כהן גדול, ויוסף בן גוריון. ממשלה זו ייצגה בעיקר את המתונים, אך דאגה להכנה לקרבות, למינוי מפקדים לאזורים השונים ואף להטבעת מטבעות.

גבריאֵל: תראה את המציאות! יש לנו ממשלה, היא מינתה את הפיקוד למרד, דאגה לביצורים, לאגירת מזון ונשק ולאימון לקראת הקרבות. והעם מתכונן לניצחון – עובדה שהממשלה כבר מטביעה מטבעות עם הכיתוב "ירושלים הקדושה"!

שלום: ומה יצא לנו מכל זה? עכשיו הגיע לירושלים מכתב מיוסף בן מתתיהו, מפקד המרד שלכם בגליל, שהוא מספר שכשהוא ואנשיו ראו את העוצמה של החיילים הרומאים הם ברחו וחיפשו מקומות להסתתר בהם.

גבריאֵל: זה לא לברוח ולהסתתר, זה להתבצר. כמו צבא מסודר ומאומן. אבל אתה לא מעודכן בהתפתחויות שקרו מאז...

שלום: מה קרה?

גבריאֵל: אולי קשה לך להאמין, אבל אנחנו ממש ברגעים אלה עומדים להביס את הרומאים.

שלום: ברצינות? להביס את הרומאים?

גבריאֵל: אחרי שיוסף ואנשיו הגיעו ליודפת – העיר החשובה ביותר בגליל – והתבצרו בה, הרומאים צרו עליה. הם היו בטוחים שהם יפרצו את המצור בקלות, סמכו על המחסור במים, על כלי המלחמה שלהם – איל הניגוח, סוללות, מכונות, וכמובן על השריון המפורסם שלהם שכל כך שיבחת אותו.

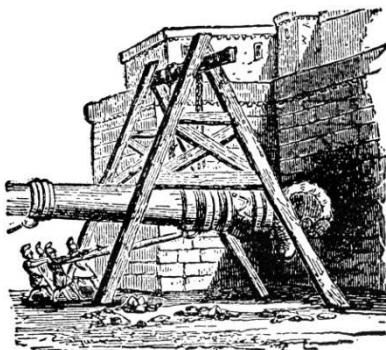
שלום: נר, ומה קרה?

גבריא'ל: בדיוק מה שאמרתי לך. הם באים ברכב ובסוסים ואנחנו בשם ה'. יש לנו מסירות נפש, וכשיש מסירות נפש אלוקים מסייע. הצלחנו מכל הכיוונים: התוכנית של הרומאים להתקפת פתע נודעה לנו, וידענו להתכונן אליה. בנוסף, ביצירתיות רבה המפקד שלנו, יוסף בן מתתיהו, הורה לכבס את הבגדים ולתלותם רטובים על החומה, כדי להטעות את הרומאים שכביכול לא חסרים לנו מים. לאחר מכן, במסירות נפש וגבורה שלא תיאמן, יצאו הנצורים מהעיר, הפתיעו את הרומאים בלי לפחד מהם בכלל,

ושרפו להם את מכוונת המלחמה ואת הסוללות. ועוד משוהו – גם שברנו להם את הראש של איל הניגוח. אנחנו מנצחים את הרומאים!

שלום: האמת... כל הכבוד...

גבריא'ל: אבל עדיין לא שמעת את

במשך כל מהלך המרד הפגינו המורדים מסירות נפש עצומה ומעשי גבורה ואומץ לב רבים. בקרב על יודפת, יהודי בשם אלעזר בן שמי עלה על ראש החומה, הרים אבן אדירה והשליכה על איל הניגוח הרומאי, ובכך שבר את ראשו. מייד אחר כך קפץ אל תוך המחנה הרומאי ללא שום מגן וחטף מהם את ראש הברזל של האיל, תוך שהרומאים פגעו בו חמישה חיצים.

רק לאחר שהגיע חזרה אל ראש החומה כאשר ראש האייל בידו, קרס מעוצמת הכאב.

איל ניגוח הוא מכשיר מכני כבד, המורכב מבול עץ גדול שבקצהו ראש מתכת. בול העץ היה תלוי בחבלים או שרשראות למסגרת גבוהה, כך שמשיתו לאחור ושחרורו היו מגיעים אותו קדימה בעוצמה על מנת להכות בחומה ולמוטטה. היה זה הכלי העיקרי לפריצת חומות. בתמונה: חיילים מושכים לאחור איל ניגוח.

העיקר.

שלום: מה?

גבריאֵל: הרומאים סמכו על השריון המפורסם שלהם. נצמדו אחד לשני וכיסו את עצמם מכל עבר בשריונים שלהם, מה שהם קוראים "צב". והיו בטוחים שהם מוגנים מפני כל.

שלום: נו, זה באמת מגן עליהם מפני הכל. כל העולם יודע את זה.

גבריאֵל: כל העולם זה עניין אחד, והיצירתיות היהודית זה עניין אחר.

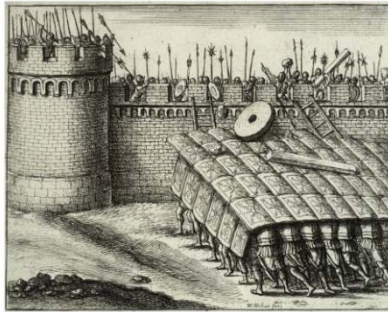
כשכבר היה נראה שהמצב נואש¹², יוסף הורה לחיילים שלנו להרתיח שמן, והם שפכו אותו על הרומאים. השמן כמובן חדר בין השריונים שלהם, וממש אכל את כל בשרם. הם התגלגלו בייסורים נוראים. כך יהיה סופם של כל שונאי ישראל הקמים עלינו, מחוץ ומבית!

שלום: תשמע, באמת אין לי מילים. אלו

צב (בלטינית: טסטודו) הוא מבנה שהחיילים הרומאים היו משתמשים בו בשעת הצורך, ובעיקר במלחמה נגד עיר נצורה.

הם היו נערכים בשורות צפופות, חיילי השורה הראשונה החזיקו את מגניהם לפניהם, אלו שבטורים הצדדיים החזיקו את מגניהם בכיוונים החיצוניים של המבנה, ושאר החיילים החזיקו את מגניהם מעל ראשיהם.

מבנה זה היה מגן עליהם מכל עבר, ובמיוחד נגד ירי חיצים. בתמונה: חיילים רומאים נלחמים במבנה צב כנגד עיר נצורה.

¹² יוסף בן מתתיהו מעיד על עצמו בספרו שהוא הגה את הרעיון דווקא מתוך היאוש: ובעת הצרה הזאת לימד האונס את יוסף עצה טובה – כי כן הוא דרך האונס להפליא מזימות לעת תוקף היאוש – והוא ציווה לשפוך שמן רותח על האויבים המתלכדים במגיניהם (מלחמת היהודים ספר ג פרק ז סעיף כח).

הצלחות ומעשי-גבורה שייזכרו לנצח.

גבריאֵל: ועוד משהו קטן... חיילינו הצדיקים גם קלעו לאספסיינוס חץ ברגל... אבל אם מאהבתך את הרומאים אתה דואג לו, אז תנוח דעתך. הוא יצא מזה בשלום, הפעם...

שלום: אלו באמת מעשי-גבורה. לכן יש לי הצעה בשבילך. אולי עכשיו, אחרי שרומא נחלה אבידות קשות, הגיע הזמן שתעשו איתם שלום? הם כבר ראו שהמרד הזה לא כדאי מבחינתם, ושיש לכם עוצמה ומסירות נפש. אתם בעמדת כוח בשביל משא ומתן. הם יסכימו לתת לנו עצמאות מסוימת, תמורה לזה שאתם תצהירו שאתם חלק מהאימפריה שלהם, או משהו דומה. ככה נרוויח מכל הכיוונים: גם חיים וגם חירות!

גבריאֵל: עכשיו, אחרי שהוכחנו לכם ולרומאים את כוחנו, עכשיו אתה חושב שתצליח לרפות את ידינו? הרי אתה היית מעוניין בכניעה עוד לפני המרד, כי אמרת שאין לנו סיכוי. אז עכשיו שהוכחתי לך שאנחנו כן יכולים, אתה צריך להודות שטעית, ובמקום זה, עכשיו אתה רוצה שנרים ידיים?

שלום: גם אם לדברייך טעיתי בעבר, זה לא אומר שאני טועה עכשיו. יתכן שהייתה תועלת בתחילת המרד, אבל כרגע יש תועלת גדולה יותר בשלום.

גבריאֵל: אתה צריך להחליט – או שאתה בעד המרד, או שאתה בעד כניעה. אין דרך אמצעית.

שלום: אני בעד שלום, ובשלב הזה כבר שנינו יכולים להיות בעד שלום, ולהרוויח מכך.

גבריאֵל: אולי כבר תראה את המציאות! אנחנו מנצחים את הרומאים! ואם כך אנו מנצחים אותה בעיר הראשונה שהם ניסו לכבוש, בוודאי שננצח אותם בכל הקרבות!

שלום: הניצחון הזה הוא יוצא מן הכלל שלא מעיד על הכלל. בהמשך הם ינצחו אתכם.

גבריאֵל: אתה מבין שמרגע שאתה אומר זאת, הדעה שלך הופכת לדעה שאי אפשר להפריכה. כי על כל ניצחון שלנו תוכל לומר שזה רק "יוצא מן הכלל שלא מעיד על הכלל".

שלום: מי אמר שדעה שאי אפשר להפריכה אינה נכונה? גם את מציאות האלוקים אי אפשר להפריך, ובכל זאת הוא קיים. אז גם את ההפסד שלכם אי אפשר להפריך, והוא יהיה קיים.

גבריאֵל: אם כך, איזה אירוע, אם יקרה, יגרום לך לשנות את דעתך?

שלום: למה בכלל שאשנה אי-פעם את דעתי, אם ברור שהיא נכונה?

פרק ו: תשרי ג'תתכח – חורבן הגליל והגולן

שלום: מה יצא לכם מכל המרד הזה? הגליל כבר חרב. יפו כבר חרבה. גמלא כבר חרבה. אתם מחכים שהרומאים יגיעו לירושלים?

גבריאלי: הגליל חרב לא בגללנו אלא בגללכם. יוספוס, המפקד הכושל והבוגד, היה משלכם. הוא מראש התנגד למרד, ורימה אותנו שהוא תומך בו. בטח שמעת שהוא היה ברומא עוד לפני המרד. אני חושד בו שהוא עשה מראש איזו קנוניה עם הרומאים. כשמפקד הגליל משלכם, איך חשבת שננצח?

שלום: את יוסף בן מתתיהו מינתה הממשלה של כולנו.

טיטוס פלאוויוס יוספוס
הוא השם שניתן ליוסף
בן מתתיהו לאחר
המלחמה, כאשר טיטוס
העניק לו אזרחות רומית.
לאחר מכן, שם זה שובש
ליוספוס פלאוויוס.

גבריאלי: אל תקרא לו יוסף. הוא בעצמו רוצה שטיטוס יתן לו אזרחות רומית, ואז יקראו לו טיטוס פלאוויוס יוספוס. הוא בוגד.

שלום: בלי קשר לשאלה מה שמו, לא ענית לי – הרי מינתה אותו הממשלה של כולנו.

גבריאלי: הממשלה הזאת לא של כולנו. גם היא היתה משלכם. עובדה – לא לעזר בן

שמעון, ראש הקנאים, הם לא נתנו שום תפקיד. הגליל נפל בגלל יוספוס שלכם ובגלל הממשלה שלכם.

שלום: יש לי שאלה אליך. מה אתם, המורדים, עושים למי שלא חושב כמוכם אלא רוצה להיכנע לרומאים?

גבריאלי: מה השאלה בכלל? מי שמביא במעשיו את חורבנו של עם ישראל, דינו מוות.

שלום: ומה היה קורה אילו הרוב היו בעד כניעה?

גבריאלי: בגלל שהם רוב מגיע להם להחריב את עמנו ועירנו ומקדשנו? ברור שלא מתחשבים בדעתם, וצריך להרוג אותם.

שלום: אז מה הטענה שלך נגד יוסף בן מתתיהו? כשהוא היה ברומא הוא ראה בעיניו יותר מכולכם מהי עוצמתה, ולכן דעתו מראש היתה שהרעיון של מרד יביא לחורבן עמנו. לא קיבלתם את דעתו, הוא ראה שאי אפשר להציל אתכם, אז הוא לא התחשב בדעתכם, והציל לפחות את עצמו.

גבריאֵל: אבל הוא לא רק הציל את עצמו. הוא רוצה להצטרף לרומאים ולהיות הסופר שלהם. אז מה, הוא לא בוגד? והיהודי שיצא מיודפת והסגיר אותה לרומאים, הוא לא בוגד? שניהם בוגדים, ודינם זהה.

שלום: אי אפשר לקבוע באופן מוחלט שיוסף בוגד¹³, יתכן שהוא רק לא השקיע מספיק בתפקידו¹⁴.

גבריאֵל: וזה שכשהוא ואנשיו הסתתרו במערה ביודפת והחליטו להתאבד, ובסוף הוא ועוד אחד לא התאבדו אחרי שכל השאר כן, זו לא בגידה?

שלום: לא, זו לא בגידה. הוא הרי ניסה לשכנע אותם מראש להיכנע, וכשראה שהוא לא מצליח, השתדל להציל לפחות את עצמו.

גבריאֵל: זה יותר נשמע לי כבגידה.

שלום: ומאיפה בכלל שמעת מה היה שם במערה? יש על זה עדויות?

גבריאֵל: למה צריך עדויות? הוא בעצמו תיאר את זה לפרטי פרטים.

שלום: ברור שע"פ ההלכה אין לך אפשרות לדון אותו בלי עדים, שלא בפניו, על סמך הודאות-עצמו, ובלי לדעת פרטים מהותיים, כמו מה היו התנאים וההשפעות בזמן המעשים ובזמן שהוא כתב עליהם¹⁵.

¹³ הרב טוביה יהודה טביומי במאמרו "יוספוס פלביוס", הודפס בספר זיכרון לרב יצחק אייזיק הלוי, עמוד שו: ההיסטוריונים כבר דשו בזה וגם הם העלו חרס בידם. סוף דבר – האישיות פלביוס היא עדיין בגדר חידה סתומה. אוהב עמו ולוחם מלחמת הגנה על כבודו וקנייניו הרוחניים, או בוגד ומכשיל עמו, כמו שהוא מודה בגילוי לב על מסירת מבצרי הגליל לידי האויב הרומאי ומתוודה בפומבי על עזרתו לכיבוש ארצו ושיעבוד עמו.

¹⁴ הרב הרצוג במאמרו "משהו על יוסף בן מתתיהו" אות א: השאלה אם הוא היה ממש בוגד בעמו או רק בבחינת "גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית" – הרי זוהי שאלה שקשה לבררה על בוריה.

גבריאֵל: למה אתה כל כך מתעקש להגן עליו?

שלום: כי צריך לדון יהודי לכף זכות.

גבריאֵל: זה לא נאמר על בוגדים. הוא בוגד.

שלום: לדעתך.

גבריאֵל: ואגריפס, שסייע לאספסיינוס במצור על גמלא, מה אתה אומר עליו? גם אותו אתה דן לכף זכות?

שלום: הוא באמת בוגד.

גבריאֵל: ברגע שראיתי שהוא מתנגד למרד, אמרתי לך שלא איכפת לו מהעם היהודי. אז עכשיו שהוכחתי לך שהוא בוגד, אתה צריך להודות שטעית.

שלום: גם אם טעיתי בעבר, זה לא אומר שאני טועה עכשיו. לא כל מי שמתנגד למרד הוא בוגד. אבל לגבי אגריפס, אני מסכים איתך. הוא באמת בוגד.

גבריאֵל: אז אתם בדיוק כמונו. כמישהו מתנגד לדעתכם אתם מגדירים אותו כבוגד. אז מאותה סיבה בדיוק, גם יוספוס, שפיקד על הגליל, הוא בוגד. אבל למדנו את הלקח. להבא נסמוך רק על מפקדים משלנו, וננצח.

שלום: אתם עוד ממשיכים במרד שלכם? הרי יודפת נפלה! בתוך שלושה חודשים נפל גם שאר הגליל! מה יהיה ההמשך לדעתך?

גבריאֵל: זה נכון שהגליל חרב, אבל היו שם גם דברים חיוביים.

שלום: מה?

גבריאֵל: ראית מה היה בגמלא?

שלום: כן... ראיתי שאפילו עיר שמבוצרת בצורה מדהימה על ראש ההר, נכבשה ע"י הרומאים. אלפי יהודים נטבחו, והכל מיותר.

¹⁵ הרב טוביה יהודה טביומי במאמרו "יוספוס פלביוס", הודפס בספר זיכרון לרב יצחק אייזיק הלוי, עמוד שז.

גבריאֵל: אני מתכוון למסירות נפש. יותר מאלו שנהרגו בקרבות, היו אלה שמסרו את נפשם.

שלום: לקפוץ מראש ההר אל המוות זה לא מסירות נפש.

גבריאֵל: בוודאי שכן! החירות עדיפה מהחיים! זו מסירות נפש! עדיף להיהרג מאשר להיכנע!

שלום: נראה לי שזה לא המקרה האחרון שאלו יהיו שתי האפשרויות שיעמדו בפניכם. כי האפשרות לנצח את רומא, לא מציאותית.

גבריאֵל: אז אני מודיע לך באופן ברור, שגם בעתיד, אם אלו יהיו שתי האפשרויות – להיכנע או להיהרג, אבחר להיהרג, בשמחה ובגאווה!

שלום: וזה מותר ע"פ ההלכה?

גבריאֵל: אולי.

שלום: לפחות עכשיו אתה כבר מבין שהמרד שלכם לא יביא את הגאולה?

גבריאֵל: ממש לא. כך דרכה של הגאולה, נגלה ונכסה וחוזר ונגלה¹⁶.

שלום: אתה מבין שמרגע שאתה אומר זאת, הדעה שלך הופכת לדעה שאי אפשר להפריכה. כי על כל הפסד שלכם תוכל לומר שזה רק חלק מה"נכסה" ובהמשך עוד יהיה "נגלה".

גבריאֵל: מי אמר שדעה שאי אפשר

לגבי התאבדותם של אנשי מצדה נחלקו בדור האחרון. הרב גורן כתב שהדבר היה ע"פ ההלכה (מחניים חלק פ"ז).

הרב לוי יצחק רבינוביץ כתב שהדבר היה ע"פ ההלכה המקובלת בידם, אך לא ע"פ ההלכה המקובלת בידנו (סיני חלק נ"ה). וכן יש ראשונים שסוברים שמי שחושש שהגויים יכפו אותו לעבור על אחת משלוש עבירות שיהרג ואל יעבור, מותר לו להתאבד, אך אינו מצווה על כך. והרב נריה כתב שהיה אסור להם להתאבד (צניף מלוכה עמוד 198).

¹⁶ במדבר רבה פרשת נשא פרשה יא: דומה דודי לצבי מה הצבי הזה נגלה וחוזר ונכסה כך גואל הראשון נגלה ונכסה. רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר כגואל הראשון כך גואל האחרון הגואל... אף גואל האחרון נגלה להם וחוזר ונכסה מהם. ובדומה לזה במדרשים נוספים.

להפריכה אינה נכונה? גם את מציאות האלוקים אי אפשר להפריך, ובכל זאת הוא קיים. אז גם את הניצחון שלנו אי אפשר להפריך, והוא יהיה קיים.

שלום: אבל זה כבר ברור שאין לכם סיכוי לנצח את רומא.

גבריאֵל: להיפך, עכשיו ירושלים מקבלת חיזוק.

שלום: מה?

נפילת הגליל השפיעה על האיזון בין המחנות בירושלים.

עד עתה, המתונים היוו את הרוב, והקנאים, בהנהגת אלעזר בן שמעון, היו המיעוט.

כעת, רבים מתושבי הגליל החרב ברחו אל ירושלים, האשימו את ממשלת המרד המתונה בנפילת הגליל, והצטרפו למחנה קנאים חדש, בהנהגת יוחנן מגוש חלב.

גבריאֵל: יוחנן מגוש חלב ואנשיו מגיעים מהגליל לירושלים והם יעזרו לנו כאן.

שלום: אלה שרימו את טיטוס וברחו בשקט בלילה מגוש חלב, הם אלה שיכריעו אותו בירושלים?

גבריאֵל: התכוונתי שהם יעזרו לנו כאן נגדכם... עכשיו אתם, המתונים – המעטים, ואנחנו המורדים – רבים מכם.

שלום: נראה לי שיותר משהם יעזרו לכם להילחם בנו וברומאים, הם יעזרו לכם להילחם אלו באלו. יהיה לכם עכשיו עוד פלג לריב איתו.

פרק ז: ניסן ג'תתכח – כניסת האדומים לירושלים

האדומים לחמו במרד לצד הקנאים. הם נכנסו לירושלים, בט"ו בניסן ג'תתכח (68), לקריאתו של יוחנן מגוש חלב, שביקש את עזרתם במלחמתו נגד המתונים. באותו הלילה הרגו הקנאים והאדומים אלפים מהמתונים, ובראשם את הכהנים הגדולים חנן בן חנן ויהושע בן גמלא, ולאחר מכן גם את יוסף בן גוריון.

שלום: יצאתם מדעתכם! רצחתם את חנן בן חנן ואת יהושע בן גמלא.

גבריאֵל: שניהם בוגדים.

שלום: מה הם עשו לך?

גבריאֵל: הם היו ממנהיגי הבוגדים.

שלום: כל מי שבעד שלום עם הרומאים הוא בוגד?

גבריאֵל: בוודאי, הוא בוגד בהחלטת עם ישראל למרוד ברומאים.

שלום: שניהם היו גם חלק מהממשלה של כולנו.

גבריאֵל: כבר אמרתי לך שזו לא הממשלה שלנו. ממשלה נועדה בשביל העם. לכן, אם הממשלה לא מקשיבה לעם, אז היא לא הממשלה שלו.

המטבעות שהטביעה ממשלת המרד סימלו את חרותה של ירושלים. מעניין שבמהלך המרד שונה הכיתוב שעל המטבעות: בתחילת המרד הכיתוב היה "ירושלים הקדושה", באמצעיתו "חרות ציון" ובסופו "לגאולת ציון". יתכן ששינויים אלו נובעים מהשינויים שחלו בשלבי המרד השונים.

שלום: הממשלה הקשיבה לחלק אחר מהעם. החלק שלא רוצה למרוד.

גבריאֵל: אבל הם לא אמרו את זה. מאז שהממשלה הזו הוקמה, לפני שנה וחצי, היא הצהירה שהיא תומכת במרד. הם מינו מפקדים, דאגו לביצורים, ואפילו הטביעו מטבעות עם הכיתובים "ירושלים

הקדושה ו"חרות ציון". עכשיו הבנו שהם פשוט רימו אותנו. הם לא באמת התכוונו למרוד, והם רק העמידו פנים כדי להשתיק אותנו.

שלום: אז מה, עם ישראל יהיה כצאן אשר אין לו רועה?

גבריאֵל: יש לי את המנהיג שלי, הוא הרועה שלי. בשביל מה אני צריך ממשלה של כל העם?

שלום: איך רצחתם אותם? שניהם היו גם כהנים גדולים.

גבריאֵל: אז מה?

שלום: אתם כל הזמן מדברים על שמירה על המקדש והקרבנות. ואתם בעצמכם רצחתם את הכהנים הגדולים.

גבריאֵל: הכהנים הגדולים כבר מזמן לא מייצגים את הקודש והמקדש.

שלום: למה?

גבריאֵל: כי הרבה מהם היו צדוקים.

שלום: וזה שיש לך מחלוקת עם הצדוקים, אומר שהם לא מייצגים את הקודש והמקדש? תפסיק לפסול כל מי שמשתייך לפלג אחר.

גבריאֵל: גם בלי קשר לצדוקים, בכל ימי הבית השני הרבה כהנים גדולים היו הורגים זה את זה¹⁷. מי ששופך דמים לא יכול לייצג את הקודש.

שלום: בכלל לא ברור שהם היו הורגים זה את זה. זו רק דעה מסוימת.

גבריאֵל: מה שכן ברור זה שבכל ימי הבית השני כל הכהנים הגדולים לא הוציאו את שנתם, למעט בודדים. שנות רשעים תקצורנה¹⁸.

שלום: מניין לך?

גבריאֵל: כי היו שלוש מאות כהנים גדולים בכל ימי הבית¹⁹.

¹⁷ דעה מסוימת בירושלמי יומא פ"א ה"א, שהכהנים הגדולים היו הורגים זה את זה בכשפים.

¹⁸ יומא ט.

שלום: זה לא מסתבר. זה בטח רק גוזמא²⁰.

גבריאֵל: ולמה אתה לא מאמין שזה כפשוטו?

שלום: כי זה לא נשמע לי הגיוני.

גבריאֵל: אני לא מבין. זה שהיו שלוש מאות כהנים גדולים לא הגיוני בעיניך, אבל זה שדלתות ההיכל היו נפתחות מאליהן לפני ארבעים שנה כדי לסמל את החורבן, עד שגער בהן הרב שלך, רבן יוחנן בן זכאי²¹, זה כן כפשוטו?

שלום: כן, זה כן נשמע לי הגיוני.

גבריאֵל: אז בעצם אתה לא מסתמך על המציאות, אלא על ההיגיון שלך.

שלום: על מה רצית שאסמוך? על ההיגיון שלך?

¹⁹ יומא ט.

²⁰ בירושלמי יומא פ"א ה"א הגירסא היא שבבית שני שימשו כשמונים כהנים גדולים. אמנם גם ע"פ חשבון זה שנותיהם היו מעטות.

²¹ יומא לט:

פרק ח: סיוון ג'תתב – מות נירון

גבריאֵל: שמעת? נירון קיסר מת. זה סופו של מי שמעלה בדעתו לכבוש את ירושלים. כן יאבדו כל אויבֵיך ה', וגם התומכים בהם.

שלום: איך אתה שמח על מותו? הרי הוא התגייר!

גבריאֵל: נירון? התגייר? ומה פתאום קיסר רומאי אכזרי ומטורף מחליט להתגייר?

שלום: הוא אמר לילד "פסוק לי פסוק" והבין מהתשובה שאם הוא יילחם בירושלים הוא יענש²².

גבריאֵל: ואתה מאמין למעשיות האלה?

שלום: ולמה לא להאמין לזה?

גבריאֵל: כי זה לא נשמע לי הגיוני.

שלום: אני לא מבין. זה שנירון התגייר לא הגיוני בעיניך, אבל כל מיני השערות על זה שיוסף בן מתתיהו עשה קנוניה מראש עם הרומאים – לזה אתה כן מאמין?

גבריאֵל: כן, זה כן נשמע לי הגיוני.

שלום: אז בעצם אתה לא מסתמך על המציאות, אלא על ההיגיון שלך.

גבריאֵל: על מה רצית שאסמוך? על ההיגיון שלך?

שלום: אז בגלל שההיגיון שלי שונה משלך, מגיע לי למות?

גבריאֵל: ככה זה לפי ההיגיון שלי.

שלום: אז כדי שלא תהרוג אותי, יש לי רעיון איך נעשה שלום בינינו.

גבריאֵל: מה, תקבלו את דעתנו?

²² גיטין נו.

שלום: לא... משהו יותר מעשי. נתחלק. מי שרוצה למרוד – ימרוד, מי שרוצה לשבת בשקט – ישב בשקט. כל אחד יכבד את דעתו של האחר.

גבריא'ל: בזמן מלחמה התורה אוסרת על אדם להמיס את לבב אחיו.²³ כולם חייבים לתמוך במלחמה. מי שלא – הריהו נוקב חור בספינה של כולנו. חוץ מזה, לא תרוויחו מזה כלום. רומא לא סולחת למורדים, וגם לא לחבריהם שיושבים בשקט. התנאי של רומא בשביל להשאיר אתכם בחיים הוא שתסגירו אותנו אליהם.²⁴ וזה הרי אנחנו לא ניתן.

²³ משנה סוטה פרק ח משנה א (מב.).

²⁴ גיטין נו: שקלינן צבתא ושקלינן ליה לדרקון וקטלינן ליה, וחביתא שבקינן לה. רש"י שם: כך היינו מצפים אולי להם ולהוציאם ממנה ותהיה העיר קיימת ונשלים עמך.

פרק ט: ניסן ג'תתכט – פלג נוסף בירושלים

לאחר כניסת שמעון בר גיורא לירושלים, בניסן ג'תתכז (69), היו בעיר שלושה פלגים של מורדים: אלעזר בן שמעון, יוחנן מגוש חלב, שמעון את שמעון מי שהכניס את שמעון בר גיורא לירושלים היו דווקא המתונים, שסברו שהוא יסייע להם נגד יוחנן מגוש חלב. אך בסופו של דבר כניסתו זו רק הוסיפה למלחמות הפנימיות בין המורדים.

שלום: אז קיבלתם עכשיו עוד חיזוק... שמעון בר גיורא ואנשיו נכנסו לירושלים. אז עכשיו יש לכם שלושה פלגים של קנאים בתוך ירושלים...

גבריאֵל: אנחנו לא צריכים שום חיזוק מהם, כי ממילא אין שום סיכוי לרומאים לפרוץ את חומות ירושלים²⁵. אבל כניסתם לעיר היא בוודאי מכה בשבילכם. זה נהיה יותר ויותר מסוכן להיות מתוך בירושלים. אני מציע לך להיזהר.

שלום: תודה על האזהרה...

גבריאֵל: אבל יש לי רעיון איך נעשה שלום בינינו.

שלום: מה, תקבלו את דעתנו?

גבריאֵל: לא... משהו יותר מעשי. בואו נקבע ע"פ הרוב, כמו בבית דין. נספור כמה מאנשי ירושלים תומכים במרד, כמה מתנגדים, ונקבל את דעת הרוב.

שלום: אבל ראוי שנספור גם את מי שתמך בנו וכבר אינו בין החיים.

גבריאֵל: אתה מתכוון לאלה שאנחנו דאגנו שלא יהיו בין החיים.

שלום: כן.

²⁵ מלחמת היהודים ספר ד פרק ג סעיף א (מדברי יוחנן מגוש חלב): כי גם בעשותם להם כנפיים, לא יעלו הרומאים בחומת ירושלים.

גבריאֵל: הם לא היו מעם ישראל גם כשהם היו בחיים. רשעים בחייהם קרויים מתים.

שלום: ולמה שנספור רק בתוך ירושלים? צריך לספור בכל עם ישראל.

גבריאֵל: כמו יהודי מצריים? שמושל מצריים, היהודי הבוגד טיבריוס, הרג חמישים אלף מהם בגלל שהם היו מהמורדים? אתה רואה? אתם בדיוק כמונו. הורגים את מי שחושב אחרת.

שלום: טיבריוס הוא לא משלנו, הוא מומר. הוא לא נחשב יהודי.

גבריאֵל: אז אתם בדיוק כמונו. פוסלים את מי ששונה מכם.

שלום: אנחנו פוסלים אותו, לא הורגים אותו.

גבריאֵל: אז נספור את אנשי ירושלים ונקבע ע"פ הרוב?

שלום: אין שום משמעות לרוב כשהמציאות ברורה. ואם רוב העם רוצים לאבד את עצמם ואת ירושלים, אני צריך להצטרף אליהם?

פרק י: תשרי ג'תתל – מאבקים פנימיים בירושלים

שנת 69 לסה"נ מכונה "שנת ארבעת הקיסרים", משום שבאותה שנה היתה ברומא מלחמת אזרחים וכיהנו בה בזה אחר זה ארבעה קיסרים: ג'לְבָה, אותו, ויטליוס, אספסיינוס. זו היתה הזדמנות למורדים להתבסס ולהתחזק נגד הרומאים, אך הזדמנות זו לא נוצלה.

גבריאֵל: משגע אותי שהתחלנו את המרד לפני שלוש וחצי שנים, ובכל השנים האלה, שברובם היה כאן שקט מהרומאים, לא עשינו שום דבר משמעותי בהכנות לקרבות על ירושלים. ברור לכולנו שכאן יהיו הקרבות העיקריים, ובכל זאת בזבזנו את השנים היקרות האלה. במיוחד שלפני חצי שנה התחילה מלחמת אזרחים ברומא, הקיסרים מתחלפים בה בזה אחר זה, והם משותקים. דבר זה הביא להפוגה במלחמת הרומאים נגדנו, והיינו יכולים לנצל את זה מצוין.

שלום: אתה בא בטענות אלי? אני דווקא מרוצה מזה. לפחות בינתיים יש לי שקט מהרומאים, שאני כל כך מפחד מהמלחמה איתם.

גבריאֵל: האמת שהפעם אני לא בא בטענות אליכם. חבל לי שאנחנו, המורדים, בזבזנו את הזמן היקר הזה על קרבות בתוכנו. ובקרוב הרומאים יגיעו לירושלים, ויערכו מצור, כשאנחנו לא מספיק מוכנים.

שלום: ואז יתהפך הגלגל ואנחנו, המתונים והעשירים, נהיה חזקים יותר מכם.

גבריאֵל: למה אתה חושב ככה? בכל מקרה הנשק בידינו ולא בידכם.

שלום: כי כשיתחיל המצור, האוכל יהיה יקר יותר מהנשק. המחסנים בידינו, ואתם תאלצו להסכים לדרישות שלנו.

גבריאֵל: אתה מדבר על המצור כאילו אתה מחכה לו... אתה לא מבין שזה דבר נורא? נצטרך להילחם בכל הכוח, כשאנחנו רעבים.

שלום: נכון, זה דבר נורא להילחם כשרעבים. אבל אנחנו הרי לא נילחם, ואנחנו גם לא נהיה רעבים.

גבריאֵל: אתם תראו את ירושלים מוקפת מצור, תראו אותנו נלחמים ברומאים, ולא תעזרו לנו?

שלום: למה אנחנו צריכים להילחם? אנחנו התנגדנו למלחמה, ואנחנו ממשיכים להתנגד. אנחנו נחכה בשקט. רגועים ושבעים.

גבריאֵל: אתה בעצם אומר שהמחסנים האלה שלכם מביאים נזק כפול: הם גם יגרמו לכם לא להילחם, וגם יגרמו לכם לשלוט עלינו בהקצבת המזון.

שלום: מי שטרח בערב שבת...

גבריאֵל: שכנעת אותי. המחסנים שלכם הם האסון שלנו!

שריפת המחסנים אירעה במהלך המאבקים הפנימיים בירושלים, בחורף ג'תתל (70).

ישנן השערות שונות מהו המניע שהביא לשריפה זו. מדברי חז"ל משמע שהמטרה הייתה להכריח את המתונים להילחם (גיטין נו. ורש"י שם, איכה רבה פרשה א סי' לא).

פרק יא: ניסן ג'תתל – מצור על ירושלים

שלום: תראה את המציאות. טיטוס הגיע לאזור ירושלים, וממש בזמן שאתם הייתם עסוקים ברציחות, הוא כבר הספיק להתקרב לחומה.

גבריאלי: בדיוק בשביל זה יש חומה, כדי שהיא תעצור אותו.

שלום: בדיוק בשביל זה הוא כבר בנה סוללות וכבר התחיל להכות את החומה, כדי שהיא לא תעצור אותו.

גבריאלי: בדיוק בשביל זה אנחנו תוקפים את הסוללות שלו.

שלום: ואם לא תצליחו להרוס את הסוללות? הם עוד עלולים לפרוץ את החומה!

גבריאלי: אז יש חומה שנייה. וגם הספקנו כבר להשלים את החומה השלישית. ועד שהם יתקרבו אליהן, אנו נכה בהם עד שהם יתייאשו ויאלצו להניח לנו במוקדם או במאוחר.

שלום: כבר יש מצור על ירושלים. מה יהיה ההמשך לדעתך?

גבריאלי: זה נכון שיש מצור, אבל יש בזה גם דברים חיוביים.

שלום: מה?

גבריאלי: עכשיו שראינו את העוצמה של הרומאים, הבנו את הטעות שבמלחמת אחים, התאחדנו, התקפנו את הרומאים כולנו יחד בהפתעה, הם הובסו וברחו. כי כשהיהודים מאוחדים אלוקים מסייע. אנחנו מנצחים את הרומאים!

שלום: הרומאים לא מרגישים שאתם מנצחים אותם. הם כבר מתכוננים לניצחון שלהם – עובדה שהם כבר התחילו להטביע מטבעות עם הכיתוב "יהודה השבויה".

גבריאלי: מטבעות הם לא ראייה לשום דבר. המטבעות שלהם ישמשו כמוצגים במוזיאונים, לא יותר מכך.

פרק יב: סיוון ג'תתל – המצור גובר

גבריאֵל: תראה את המציאות! בחורף הזה ירדו שפע של גשמי ברכה, כך שלא חסרים לנו מים למצור. רואים שמשמיים מסייעים לנו.

שלום: זה נכון שיש מים, אבל זה גם נכון שאין לחם.

גבריאֵל: אז אין לחם, לא נורא. לא על הלחם לבדו יחיה האדם.

שלום: אבל אני רעב.

גבריאֵל: נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב.

שלום: אני אומר לך שהמציאות היא שאני רעב, ואתה מביא לי פסוק.

גבריאֵל: התורה קובעת את המציאות.

שלום: איך התורה יכולה לקבוע את המציאות, אם המציאות שונה ממנה?

גבריאֵל: התורה מבטיחה שצדיקים לא ירעבו.

שלום: אבל אני כן רעב.

גבריאֵל: זו ההוכחה שאתה לא מהצדיקים.

שלום: אסביר לך למה אני רעב – כי החברים שלך, שאתה קורא להם "צדיקים", חוטפים מאיתנו את מעט המזון שנשאר לנו.

גבריאֵל: אם אין מספיק מזון לכולם, אז הלוחמים קודמים. זה הגיוני ומוסרי.

שלום: הם כבר בקושי לוחמים. גם הם, הצדיקים האלה שלך, כבר די רעבים, ולכן הם כבר ממעטים לתקוף את הרומאים. ועדיין אתם מאמינים שתנצחו את הרומאים?

גבריאֵל: תראה, ממש לפני כמה ימים הצלחנו בפעולה שלא-תיאמן. חפרנו מנהרה מתחת לסוללה של הרומאים, תמכנו אותה בקורות עץ, הבערנו אותן וברחנו, וכך ביצירתיות יהודית שמעל הטבע המנהרה התמוטטה והסוללה התנפצה ונשרפה. יומיים לאחר מכן פרצו שלושה לוחמים שלנו אל תוך מערכת האויבים, ללא שום מורא, במסירות נפש עצומה, ושרפו את שאר הסוללות ומכונות הניפוץ. כך ירדו לטמיון הסוללות שהרומאים בנו בעמל רב במשך שבועיים וחצי. אנחנו ננצח את הרומאים!

שלום: זו באמת מסירות נפש עצומה, והצלחה שמעל הטבע. אבל לא תנצחו אותם.

גבריאֵל: תראה, המצב הוא שהם מאוד מפחדים מהגבורה שלנו. חלק מהרומאים

סוללת מצור היא

אמצעי שנועד לאפשר את הגישה עד החומה, מבעד למכשול כגון חפיר.

את הסוללות, כמו את שאר מכונות המלחמה, היו בונים מעצים שמצאו בסביבות העיר הנצורה.

בשלב זה, שלאחר בניית הסוללות החדשות, כל אזור ירושלים היה כבר נקי מעצים, במרחק של למעלה מעשרה קילומטרים (תשעים ריס). מה שמנע את האפשרות המעשית של בניית סוללות נוספות.

בתמונה: סוללת-מצור שנועדה לאפשר למגדל-מצור לנוע עליה מעל החפיר ולהתקרב לחומה.

אפילו ערקו אלינו !

שלום: זה נכון. אבל עוד מעט הם יתחילו לבנות סוללות חדשות.

גבריאלי: אז נשרוף גם אותן, ואז כבר לא יהיה להם סיכוי, כי כבר לא יישארו עצים מסביב לירושלים. ואם אין עצים – אין סוללות.

שלום: האמת היא שאתה צודק, והרומאים יודעים שאם תצליחו לשרוף גם את הסוללות החדשות שלהם אין להם יותר סיכוי לכבוש את ירושלים.

גבריאלי: אז אתה מבין שאנחנו עומדים לנצח אותם !

שלום: לא. קשה לי להאמין שתצליחו לשרוף אותן, כשאתם הולכים ומתים ברעב. כדאי מאוד להיכנע להם ולהציל את חיינו. אספסיינוס עצמו הבטיח שאם רק תראו לו סימן כניעה הוא יעזוב את כולנו וילך,²⁶ הוא גם שלח את יוסף בן מתתיהו לנסות לשכנע אתכם שוב להיכנע.

גבריאלי: אתה מאמין לאספסיינוס וליוספוס? ברגע זה ממש הרומאים צולבים מול החומה מאות מהחברים שלך, יהודים שניסו לצאת ולהיכנע. תראה מה מצפה למי שסומך על ההבטחות של אספסיינוס ונכנע.

שלום: לא נראה לי שאלו יהודים שרצו להיכנע. מסתבר יותר שאלו יהודים שניסו לברוח בסתר. בעיקרון הרומאים מכבדים הסכמי-כניעה. ואפילו רבן יוחנן בן זכאי כבר חזר²⁷ על דברי אספסיינוס, שהרומאים רק רוצים סימן כניעה והם ילכו.²⁸

²⁶ אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ד משנה ה: וכשבא אספסיינוס להחריב את ירושלים אמר להם שוטים מפני מה אתם מבקשים להחריב את העיר הזאת ואתם מבקשים לשרוף את בית המקדש, וכי מה אני מבקש מכם אלא שתשגרו לי קשת אחת או חץ אחת (סימן כניעה) ואלך לי מכם.

²⁷ בספר יום יום חג (הרב הס) במאמר "עסקת השטחים של חז"ל" העיר על כך שדברי רבן יוחנן בן זכאי שם הם בדיוק חזרה על דברי אספסיינוס.

²⁸ ההמשך שם: כיון ששמע רבן יוחנן בן זכאי שלח וקרא לאנשי ירושלים ואמר להם בני מפני מה אתם מחריבין את העיר הזאת ואתם מבקשים לשרוף את בית המקדש, וכי מהו מבקש מכם הא אינו מבקש מכם אלא קשת אחת או חץ אחת וילך לו מכם.

גבריאֵל: אי אפשר לסמוך על הסכמי-כניעה עם הרומאים, ובוודאי עם אספסיינוס. עובדה – את יהודי מגדלא²⁹ שנכנעו, אספסיינוס ציווה להמית את חלקם ולמכור לעבדים את השאר.

שלום: זה נכון. אבל זה יוצא מן הכלל שאינו מעיד על הכלל.

גבריאֵל: להרוג את מי שנכנע, נגד ההסכמים איתו, זה דבר נורא, לא?

שלום: נכון. אני רק רוצה להזכיר לך שבתחילת המרד שלכם, כשצרתם על ארמון הורדוס, הרומאים התבצרו שם במגדלים, סיכמתם איתם שהם ייכנעו וינצלו. וכשהם נכנעו הרגתם אותם.

גבריאֵל: זה אנשיו של אלעזר בן חנניה. הוא כבר מזמן לא בירושלים, כי הממשלה שלכם שמחה להיפטר ממנו ושלחה אותו לפקד על חבל אדום. בקיצור, אל תאשים אותי, זה לא הפלג שלי. זה פלג של מורדים אחרים.

שלום: האמת שלא הבנתי בדיוק על מה אתם רבים. אין ביניכם מישהו שאתה מכנה אותו "בוגד", אז למה להרוג זה את זה?

גבריאֵל: גם בין המורדים, מי ששייך לפלג אחר הוא בוגד.

שלום: אבל גם הפלגים האחרים תומכים במרד, אז איך לדברך גם הם בוגדים?

גבריאֵל: אל תנסה להבין. מי שעומד מרחוק לא יכול להבין מלחמות פנימיות.

שלום: אולי דווקא מי שעומד מרחוק מבין טוב יותר.

גבריאֵל: עזוב את המלחמות הפנימיות בינינו, אני עסוק כרגע במלחמה איתך ועם הרומאים. אתה רוצה לסמוך על ההבטחות של הרומאים, ומה תגיד על זה שהרומאים הרגו גם את רבן שמעון בן

סיבת המחלוקת בין פלגי המורדים השונים לא הובררה כל צורכה. יתכן שמדובר בתפיסה שונה של ניהול המדינה המשוחררת, יתכן שמדובר במחלוקת אישית, בבחינת "מי בראש", ויתכן שמדובר בשילוב של השתיים.

²⁹ שנקראה גם: טריכיי.

גמליאל? הוא היה ממש מהמתונים, מהרבנים שלכם. וככה הוציאו אותו להורג, על קידוש השם³⁰.

שלום: האמת, אני לא בטוח שהרומאים הרגו אותו. יכול להיות שזה חבריך, שלא מצאה חן בעיניהם המתינות שלו³¹.

גבריאאל: נראה לך שהיינו הורגים את אחד מגדולי התנאים?

שלום: כן! הרי את רבן יוחנן בן זכאי הייתם הורגים, אילולי שהוא יצא בערמה מהעיר.

גבריאאל: כי הוא בוגד.

שלום: הוא נשיא ישראל! הוא מגדולי התנאים! מתלמידיו של הלל הזקן! הוא תלמיד חכם!

גבריאאל: מה המשמעות לזה שהוא תלמיד חכם אם הדעות שלו שונות משלי?

שלום: אם אתה מכבד תלמידי חכמים רק בתנאי שהדעות שלהם מתאימות לשלך, אז אתה לא מכבד תלמידי חכמים אלא מכבד את הדעות שלך.

גבריאאל: אבל הוא בוגד! הוא יצא מהעיר בשביל לדבר עם אספסיינוס. לדבר עם האויב זו בגידה. ועובדה, גם אצלכם יש עליו ביקורת – למה לא ביקש את ירושלים.

שלום: זו לא ביקורת עליו. אצלנו מכבדים תלמידי חכמים. אנחנו רק אומרים שהקב"ה לפעמים מסבב להעלים משהו מהחכמים³².

³⁰ בפשטות רבן שמעון בן גמליאל הוא מעשרת הרוגי מלכות.

³¹ תולדות תנאים ואמוראים, ערך רשב"ג דיבנה, עמוד 1163: וקרוב מאוד לומר שלא נהרג רשב"ג מן מלכות רומי, אך מייד הקנאים שהיו בירושלים, יען שהוא היה נגד דעתם וכדמובא במלחמות היהודים, אך יען שאין לנו שום מקור מדברי חז"ל לכן אקצר.

³² גיטין נו:

רבי זכריה בן אבקולס
 מוזכר בגמרא (גיטין נז.)
 כמי שענותנותו החריבה
 את ביתנו ושרפה את
 היכלנו והגלתנו מארצנו,
 בכך שלא הרג את בר
 קמצא.
 יש מי שטענו שהוא-הוא
 זכריה בן אמפיקלוס
 שהיה אחד מראשי
 הקנאים.

גבריאֵל: אצלכם לא מעבירים ביקורת על תלמידי חכמים? הרי על רבי זכריה בן אבקולס, שעזר לנו להתחיל את המרד, אתם מעבירים ביקורת חריפה, שלדבריכם הוא יגרום לחורבן. אז אתם בדיוק כמונו, כל אחד מאיתנו בוחר את הרב שמתאים להשקפה שלו, ופוסל את זה שלא...

שלום: רבי זכריה בן אבקולס לא תמך במרד שלכם. ואנחנו גם לא פוסלים אותו חלילה. אנחנו רק אומרים שמרוב ענוותנותו וסבלנותו שלא הרג את אותו בוגד, התגלגל המרד שלכם, שבאמת עוד יביא עלינו חורבן³³.

גבריאֵל: אז אתם בדיוק כמונו... אתם מודים שצריך להרוג בוגדים... עכשיו רק נשאר לברר איזה צד הוא הבוגד...

שלום: אבל אנחנו סומכים על גדולי ישראל.

גבריאֵל: גם אנחנו. הנה, רבן שמעון בן גמליאל הנשיא היה ממנהיגי הממשלה שתמכה במרד.

שלום: לא שאלתם אותו אם לפתוח במרד. אחרי שאתם פתחתם במרד, הוא ניסה לתמוך בו בעדינות וקיווה להגיע לשלום עם הרומאים³⁴.

גבריאֵל: בכל מקרה גם אתם לא סומכים תמיד על גדולי ישראל. הנה, העברתם ביקורת על רבי זכריה בן אבקולס. וגם על חכמים שישבו בסעודה ולא מיחו על הביזוי של בר קמצא, שבלעדיהם לא היה מתחיל המרד³⁵.

³³ גיטין נז.: ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליטנו מארצנו.

³⁴ הרב הרצוג במאמרו "משהו על יוסף בן מתתיהו" אות ד.

³⁵ ובאיכה רבה פרשה ד אות ג מבואר שגם רבי זכריה בן אבקולס היה בין אותם שיכלו למחות ולא מיחו.

שלום: אבל לא על רבן יוחנן בן זכאי, נשיא ישראל.

גבריאֵל: ומה תענה על השאלה, אם הוא כבר ברח אל אספסיינוס, למה הוא לא ביקש ממנו את ירושלים?

שלום: מסתבר שאספסיינוס לא היה מוותר לו על ירושלים³⁶, בדיוק בגלל אנשים כמוך. אם הייתם מקשיבים לרבן יוחנן בן זכאי ונכנעים, מזמן ירושלים היתה נשאת בדינו.

גבריאֵל: תגיד לי... בפגישה הזו של רבן יוחנן בן זכאי ואספסיינוס, אספסיינוס דרש ממנו לשבור את החומה. מה רבן יוחנן בן זכאי ענה לו?
שלום: הוא שתק.

גבריאֵל: ומה אתם חושבים? זה טוב שהוא שתק?

שלום: גם על זה אנחנו אומרים שהקב"ה סיבב להעלים ממנו את התשובה.

גבריאֵל: ומה אתם חושבים שהיה ראוי שיענה לו?

שלום: שאנחנו רוצים לשמור את החומה, ומצפים שאולי נוכל להוציא את המורדים מהעיר ולהשלים עם הרומאים³⁷.

גבריאֵל: אתה מבין מה המשמעות של להוציא את המורדים מהעיר... אתה יודע מה הרומאים יעשו לנו אם החלום הזה שלכם יתגשם.

שלום: מה לעשות? אנחנו צריכים להגן על עצמינו מפניהם.

גבריאֵל: אז שוב יוצא שאנחנו בדיוק אותו הדבר... אתם רוצים להרוג אותנו בדיוק כמו שאנחנו רוצים להרוג אתכם...

שלום: אבל אני לא מבין, אם גדולי ישראל, ורבן יוחנן בן זכאי בראשם, אומרים לכם שכדאי להימנע מהמרד, למה אתה לא סומך עליהם? הם המנהיגים שלנו³⁸!

³⁶ גיטין נו:

³⁷ גיטין נו: ורש"י שם ד"ה וחביתא: היינו מצפים אולי נוכל להם (למורדים) ולהוציאם ממנה ותהיה העיר קיימת ונשלים עמך.

גבריאֵל: האמת היא שבשלב הזה אנחנו גם לא מקשיבים למנהיגי המרד³⁹. יש לנו את הדעה שלנו. אנחנו לא צאן, אנחנו לא צריכים רועה. בשביל מה צריך מנהיג?

שלום: אבל למה על גדולי ישראל אתה לא סומך?

גבריאֵל: כי מי שיקשיב להם יביא עלינו חורבן.

שלום: אבל הם גדולי ישראל!

גבריאֵל: הם גדולי ישראל, הם לא נביאים. כדי להיות נביא צריך לעשות אות או מופת⁴⁰, וזה הם לא עשו.

שלום: אבל הם גדולי ישראל!

גבריאֵל: תמיד גדולי ישראל ידעו לחזות את העתיד ולזהות חורבן שמתקרב?

³⁸ הרב הרצוג במאמרו "משהו על יוסף בן מתתיהו" אות ד: רז"ל הלכו לאורם של רשב"ג ור' יוחנן בן זכאי וקבעו להם לקו היסטורי, שראשי המרד אמללו את עמם, ובמידה לא מועטה מתוך שהתייחסו בביטול גמור כלפי שרי התורה, "החכמים יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל".

³⁹ גיטין נו.: אמר ליה (אבא סקרא, ראש בריוני ירושלים), מאי איעביד, דאי אמינא להו מידי קטלו לי.

⁴⁰ רמב"ם יסודי התורה פ"ז ה"ז.

פרק יג: תחילת אב ג'תתל – ערב חורבן המקדש

גבריאל: תראה! אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים⁴¹! כשכבר היה נראה שהכל אבוד, והרומאים כבר נכנסים להר הבית, ע"י מסירות נפש ויצירתיות יהודית כמו שיש רק לנו, הצלחנו להערים עליהם ולמשוך אותם לאולם המערבי, ואז לשרוף אותם בתוכו. אחרי מפלה כזו, כשהם כבר חשבו שהם כל כך קרובים לניצחון, מסתבר שהם יתיאשו.

שלום: ואם הם לא יתיאשו? תוך כמה ימים הם יצליחו להיכנס למקדש ולשרוף אותו.

גבריאל: מרוב ההסתכלות השלילית שלך אתה לא חושב בהיגיון. גם אילו חלילה הרומאים יגיעו לבית המקדש, לא יעלה על הדעת שהם יחריבו אותו. בדרך כלל הרומאים לא מחריבים מקדשים של מורדים. אז גם אין סיבה שיחריבו את מקדשנו, להבדיל כמובן. אבל הם ממילא לא יצליחו להגיע למקדש. ככל שהם מתקרבים יותר, כך גדילה המסירות נפש שלנו. הם יינפפו לפנינו.

שלום: תראה את המציאות! אם שחטה את בנה ואכלה אותו ברעב. הלוחמים שלכם נזונים ממים שבושל בהם תבן⁴². ועם זה תצליחו עוד להכריע את הרומאים⁴³? מתי כבר תראה את המציאות?

גבריאל: ממתי יהודי מסתכל על המציאות? כשנחשון בן עמינדב קפץ למים, הוא הסתכל על המציאות? כשדניאל נכנס לגוב האריות, הוא הסתכל על המציאות? כשאברהם נכנס לכבשן האש, הוא הסתכל על המציאות? יהודי אף פעם לא מסתכל על המציאות! יהודי סומך רק על הקב"ה! ואז הקב"ה עושה לו נס! ואתה יודע מה? אתה, בגלל שאתה לא

⁴¹ ברכות י.

⁴² איכה רבה פרשה א אות לא.

⁴³ טענתו של רבן יוחנן בן זכאי באיכה רבה שם.

סומך על הנס, הקב"ה באמת לא יעשה לך נס! הוא יעשה נס רק לנו, בגלל שאנחנו סומכים עליו. ואנחנו ננצח את הרומאים!

פרק יד: ט אב ג'תתל – חורבן המקדש

שלום: טוב שהיינו בעיר ולא באזור הר הבית, אחרת מזמן הרומאים כבר היו שוחטים אותנו.

גבריאלי: לפני שהם היו מספיקים לשחוט אותי, הייתי קופץ אל תוך הלהבות של המקדש⁴⁴. מסירות נפש.

שלום: זה היה ברור לי שהחורבן הזה יגיע.

גבריאלי: בוודאי... אחרי שקורה אירוע כל אחד נזכר שהוא והחכמים שלו ידעו מראש שכבר נגזרה גזירה...

שלום: זה פשוט היה הגיוני שהרומאים ינצחו אתכם.

גבריאלי: ממש לא. דווקא היינו מאוד קרובים לניצחון. כמעט הצלחנו לשרוף להם את הסוללות החדשות. כבר יצאנו וניסינו להתקיף אותם, רק היתה חסרה לנו עוד קצת גבורה ומסירות נפש, מה שהיה לנו בפעמים הקודמות⁴⁵. ואם היינו מצליחים לשרוף אותן, ברור שהם היו מתייאשים.

שלום: זה נכון שאם הייתם מצליחים לשרוף אותן, לא היתה להם יותר שום דרך להבקיע את החומה.

גבריאלי: וגם לאחר שהם הצליחו להבקיע את החומה, חייליהם סירבו להיכנס לעיר, כי הם ידעו שנהרוג את הראשונים שייכנסו. טיטוס היה צריך לשכנע אותם בנאום מיוחד על הגדולה של מוות בשם טוב ובגבורה. אז בהחלט היינו קרובים לניצחון.

שלום: אבל זה לא קרה. המקדש כן חרב. מה תעשה עכשיו?

⁴⁴ ע"פ תענית כט.

⁴⁵ מלחמת היהודים ספר ו פרק א סעיף ג: כי לא עשו [המורדים] את הדבר בלב אחד ובהשכל וברעת, ולא יצאו חוצץ כולם אי אם בגדודים [קטנים], וגם אלה התפרדו ונזהרו [יותר מן המידה] ויראו לנפשם. סוף דבר: הם עשו את מעשיהם שלא כדרך היהודים.

גבריאֵל: אחכה שהם יסיימו לשרוף את המקדש, שיחזרו להם לרומא, ושיניחו לנו.

שלום: נראה לך שהם יעזבו אותנו? אני משוכנע שהם לא יוותרו, הם יכבשו את כל ירושלים. רומא לא סולחת למורדים.

גבריאֵל: לא הגיוני שהם ייכנסו לקרבות על כל ירושלים, כי בתוך העיר יש לנו יתרון גדול עליהם – אנחנו מכירים את הסמטאות והם לא. וממילא אין להם צורך לכבוש את העיר, הרי ברגע שהם שרפו את המקדש, הם כבר הוכיחו שהם ניצחו אותנו.

שלום: אתה רואה, אמרתי לך שאין לכם סיכוי נגד רומא.

גבריאֵל: אמרתי לך שזה רק בגלל שלא הצטרפתם אלינו למרד. באמת חבל שבעל כורחי אני תקוע עכשיו בעיר החרבה, רואה את המקדש חרב, וחושש מידם של הרומאים.

שלום: אבל אתה יודע שלא היינו מצטרפים. כמו שאתם לא הצטרפתם אלינו לכניעה. ולהיכנע הרי לא רצית, אז על מה אתה מתלונן?

גבריאֵל: אני מתכוון שחבל שבתחילת המרד לא הצטרפתי לאלעזר בן יאיר וחבריו שעברו למצדה.

שלום: אתה מתכוון שהם ברחו למצדה, אחרי שחברייך המורדים הרגו את מנהיגם הקודם ועוד רבים מאנשיהם, רק בגלל שהם פלג אחר של מורדים.

גבריאֵל: נכון, הם באמת פלג אחר שניסו להשתלט על ירושלים, והיינו צריכים להגן על עצמינו מהם. אבל חבל שזה קרה, וחבל שאני עכשיו לא איתם במצדה. הם יושבים בשקט עם מלאי גדול של אוכל.

שלום: ואותם הרומאים לא יכבשו? אתה עדיין לא מבין מהי העוצמה של רומא, ורומא לא סולחת למורדים.

גבריאֵל: נגד מצדה אין לרומאים סיכוי. יש שם ביצורים שאין אפשרות לפרוץ לעולם.

שלום: אבל כבר ראית שלרומאים יש אילי ניגוח שפורצים ביצורים.

מבצר מצדה בנוי על צוק מבודד, שמקשה מאוד על האפשרות לכבושו. אכן הרומאים הקדישו מאמץ אדיר לבניית סוללה מתאימה, שעל גבה יוכל לנוע איל-ניגוח. בסופו של דבר, בט"ו בניסן ג'תתלג (73), כשנתיים וחצי לאחר חורבן ירושלים, נחרבה גם מצדה.

גבריא'ל: מצדה היא לא עיר. מצדה היא צוק מבודד. אין לרומאים שום אפשרות להעלות לשם את אילי הניגוח שלהם. הם יהיו חייבים להניח להם במוקדם או במאוחר.

שלום: אבל כרגע אתה לא במצדה, אלא כאן. אז מה תעשה?

גבריא'ל: צריך להתכונן לחיים בלי המקדש. השאלה היא איך...

שלום: רבן יוחנן בן זכאי, שכל כך שנאת, כבר התחיל לדאוג לשמירת התורה בגלות ולתקנות לזמן החורבן.

גבריא'ל: ומה נעשה כשבגלות יגזרו עלינו שלא לשמור תורה ומצוות?

שלום: נצטרך להוריד את הראש קצת ולחכות עד יעבור זעם... ולהשתמש ביצירתיות היהודית שלנו לא בשביל להילחם אלא בשביל למצוא פתרונות מקוריים איך לשמור תורה ומצוות בסתר.

גבריא'ל: נראה לך שאנחנו נוריד את הראש? אם יגזרו עלינו גזירות, נמרוד בהם!

שלום: השתגעת? חשבתי שלמדת איזה לקח מהכישלון הנורא...

גבריא'ל: בטח שלמדתי את הלקח. בפעם הבאה שנמרוד, אחרי שנתחזק, נפיק את כל הלקחים מהטעויות שלנו. נהיה כפופים להנהגה תורנית, נמרוד רק בהסכמה של גדול התנאים, נהיה

מרד בר כוזיבא פרץ בשנת ג'תתצב (132), כשישים שנה לאחר מרד החורבן. מרד זה היה גדול יותר ממרד החורבן, הוא אורגן באופן מסודר, תוכננו מערות מתוחכמות שלרומאים לא תהיה אפשרות לחדור אליהן, וככלל נראה שהטעויות של מרד החורבן תוקנו בו. ואכן הרומאים ספגו בו אבידות עצומות. בסופו של דבר הרומאים השתלטו על המערות ע"י החדרת עשן לתוכן, וע"י המתנה ליציאת הנצורים. כישלון מרד בר כוזיבא הביא לחורבן נורא ולהשפלה עצומה לעם היהודי, אפילו יותר מחורבן ירושלים.

מאוחדים עם מפקד אחד – אולי הוא אפילו יהיה משיח, הוא עצמו יקבל את עצותיהם של חכמים, נשמור מלאי מזון ולא נשרוף אותו, לא נתבצר בערים אלא במערות. לרומאים אין סיכוי לפרוץ למערות מתוחכמות, והם יאלצו להניח לנו במוקדם או במאוחר.

פרק טו: יט אב ג'תתל – חורבן העיר התחתונה

גבריאֵל: טוב שהצלחנו להימלט לעיר העליונה. אם היינו נשארים בעיר התחתונה או בהר הבית, מזמן הרומאים כבר היו שוחטים אותנו.

שלום: כמו שהם שחטו עוד מאות אלפים, במרד המיותר הזה.

גבריאֵל: עדיף שרומאים ישחטו אותי מאשר שאהיה עבד שלהם.

שלום: כן, המסירות נפש הידועה שלכם...

גבריאֵל: אני מקווה שהרומאים יסתפקו בלהחריב את העיר התחתונה, ויניחו לעיר העליונה. בשביל מה הם צריכים עכשיו לבנות סוללות כדי להגיע לכאן? הרי כבר כולם יודעים שהם ניצחו, אז הם יכולים ללכת.

שלום: אני משוכנע שהם לא יוותרו. הם יתעקשו ויכבשו את כל ירושלים. רומא לא סולחת למורדים.

גבריאֵל: מה שבטוח, חירות כבר לא תהיה לנו.

שלום: וגם לא חיים.

גבריאֵל: אז הכל היה לחינם. המרד היה לחינם. ממזלת המרד היתה לחינם. הקרבות הפנימיים היו לחינם. שריפת המחסנים היתה לחינם.

שלום: השנאה היתה לחינם.

גבריאֵל: השאלה מה היה אפשר לעשות אחרת.

שלום: האמת, שבמחשבה לאחור, זה שהייתם כל כך קרובים לניצחון, מוכיח

שנאת החינם הביאה את החורבן, את כישלון המרד ואת חוסר היכולת להגיע להסכמה פנימית בעם. הנקודה הבולטת בשנאת החינם, בסוגיה זו, היא חוסר היכולת של המחתנות החולקים להגיע להסכמה. שורשיה של שנאה זו, ככל הנראה, קדמו בהרבה לפריצת המרד. כך משמע גם מהגמרות שתולות את החורבן בשנאה (יומא ט:), בחוסר הוויתור (ב"מ ל:), ובמעשה של קמצא ובר קמצא שפותח בשנאה בין שני אנשים פרטיים (גיטין נה:).

שאם באמת היינו מצטרפים אליכם ללחימה, ולא הייתם שורפים את המחסנים, ולא הייתם מתישים זה את זה במלחמות פנימיות – אין ספק שהיינו מנצחים במרד הזה.

גבריאֵל: והאמת היא גם, שבמחשבה לאחר, אילו היינו מצטרפים אליכם להיכנע לרומאים, למרות המחיר של חירות מסוימת שכולנו היינו משלמים, היינו מקבלים לפחות חירות חלקית. בניגוד למה שנקבל עכשיו.

שלום: ובסוף לא קיבלנו כלום, לא חיים ולא חירות, רק בגלל שכל אחד מאיתנו התעקש על פתרון אחר.

גבריאֵל: אז אם היינו חוזרים היום לאחור, הייתם מצטרפים אלינו למרוד ברומאים? הרי הודית לי שזה היה מועיל.

שלום: למה שהיינו מצטרפים אליכם למרד? אתם צריכים להצטרף אלינו להיכנע לרומאים, הרי הודית לי שזה היה מועיל.

גבריאֵל: אז בסוף לא למדת כלום?

שלום: למדתי שלא המתונים החריבו את הבית, ולא המורדים, וגם לא הרומאים, אלא השנאה.

גבריאֵל: אם כך, למה חכמים אמרו שאין למרד סיכוי?⁴⁶ ולמה רבן יוחנן בן זכאי מאשים דווקא אותנו, המורדים,⁴⁷ בחורבן?

⁴⁶ גיטין נו: אמרו להו (הבריונים): ניפוק ונעביד קרבא בהדיהו. אמרו להו רבנן: לא מסתייעא מילתא.

⁴⁷ אבות דרבי נתן נוסחה א פרק ד משנה ה: "רבן יוחנן בן זכאי שלח וקרא לאנשי ירושלים ואמר להם: בני, מפני מה אתם מחריבין את העיר הזאת ואתם מבקשים לשרוף את בית המקדש, וכי מהו מבקש מכם הא אינו מבקש מכם אלא קשת אחת או חץ אחת וילך לו מכם".

פרק טז: ז אלול ג'תתל – חורבן העיר העליונה

שלום: שמעת? החברים שלך, מנהיגי המרד שמעון בר גיורא ויוחנן מגוש חלב, נתפסו בידי הרומאים.

גבריאֵל: גם על זה תגיד שהיה ברור לך מראש שזה יקרה?

שלום: האמת שהפעם אני קצת מופתע.

גבריאֵל: למה? האמנת שהם יגברו על הרומאים?

שלום: לא... אבל חשבתי שהם מעדיפים להרוג את עצמם מאשר להיתפס. הרי לדעתכם חיים בלי חירות לא שווים מאומה, לא? עד לפני כמה ימים הם עצמם היו רוצחים את מי שביקש להיכנע.

גבריאֵל: זה נכון, אבל יכול להיות שרק במשך המרד מי שנכנע מחליש את השאר ופוגע בלחימה, ולכן צריך להעניש אותו. אבל עכשיו כבר ברור שהפסדנו, אז לא חייבים לעשות על זה מסירות נפש.

שלום: למה אתה כל כך מתעקש להגן עליהם?

גבריאֵל: כי צריך לדון יהודי לכף זכות.

שלום: מה שבטוח, כרגע נשאר לי רק לרחם עליהם.

גבריאֵל: אתה אולי מרחם עליהם, אבל החבר שלך, יוספוס, בטח ילך בראש גאה לראות את שנואי נפשו דחוסים בכלובי ברזל ולהתגרות בהם⁴⁸.

שלום: לסיפור הזה אין שום מקור, אלא רק הדמיון שלך. אני מציע לך להיזהר לא לקחת פירווי מידע מזעריים יחד עם סברות מעטות ודמיונות מרובים, ולבנות עליהם בניינים גדולים מדי.

⁴⁸ חוברת "המרד הגדול – מצעד האיווולת או סוד הקיום" (מיכאל בן ארי), אקדמת מילין, תחת הפתיח "במשך שנים רבות מלווה אותי חיזיון דמיוני שלא נותן לי מנוח".

גבריאל: תודה על האזהרה...

שלום: וזה נכון גם כשאתה לומד תורה. הרבה דברים לא כל כך ברורים כמו שאתה חושב.

גבריאל: אז אתה רוצה שאהיה צדוקי? שלא אקבל את הפרשנות והסברות של חז"ל?

שלום: גם אם מקבלים פרשנות וסברות, צריך לזכור שהדברים לא מוחלטים וברורים⁴⁹. וגם ההמצאה שלך על יוסף בן מתתיהו שמתגרה בשבויים, בכלל לא ברורה. אולי הוא דווקא מרחם עליהם וכואב לו למה הם לא הקשיבו לו? כמו שכואב לרבן יוחנן בן זכאי, וכמו שכואב לירמיהו?

גבריאל: למה אתה כל כך מתעקש להגן עליו? הבוגד הזה אשם בכל החורבן הנורא שלנו.

שלום: ומי שאשם בכל החורבן הנורא שלנו, לא צריך לדון אותו לכף זכות?...

גבריאל: ועכשיו, אחרי שכבר הגענו לחורבן הנורא הזה, מה אתה אומר – הצאצאים שלנו, עוד מאות שנים, יזכרו אותנו?

בין הפילוגים שהיו בסוף ימי בית שני, היו גם **השסעים הדתיים**.

היהודים נחלקו לכתות רבות, בין הבולטות שבהן: הפרושים – שהונהגו ע"פ חז"ל, הצדוקים – שכפרו בתורה שבעל פה, האיסיים – שחיו חיי נזירות, והסיקריים – שהאמינו שאסור לקבל את שלטונו של אף אדם.

בין הכתות השונות היו גם הבדלים חברתיים מהותיים: הפרושים היו חברתיים, הצדוקים היו עשירים וצרי עין, והאיסיים חיו כקבוצה סגורה עם משמעת נוקשה ורכוש משותף.

כתות אלו השפיעו גם על היחס למרד: הפרושים התנגדו למרד מתוך הבנה שאין לו סיכוי, הצדוקים התנגדו למרד מתוך קרבתם לרומאים, והסיקריים תמכו במרד מתוך תקוות לחירות.

⁴⁹ רמב"ן בהקדמה לספר מלחמת ה': יודע כל לומד תלמודנו שאין במחלוקת מפרשיו ראיות גמורות ולא ברוב קושיות חלוטות, שאין בחכמה הזאת מופת ברור כגון חשבון התשבורת וניסיוני התכונה. אבל נשים על כל מאודנו ודיינו מכל מחלוקת בהרחיק אחת מן הדעות בסברות מכריעות.

שלום: בוודאי.

גבריא'ל: את סיפורי הגבורה שלנו.

שלום: את מעשי השטות שלכם.

גבריא'ל: את מלחמתנו ברומא העצומה.

שלום: ובאחיכם המסכנים.

גבריא'ל: את המטרה הקדושה שעמדה
למול עינינו.

שלום: ואת האמצעים הפסולים
שהשתמשתם בהם.

גבריא'ל: ומאפה הם, הצאצאים שלנו,
ידעו את זה?

שלום: תראה, יוסף בן מתתיהו כותב על
המרד ספר שלם.

גבריא'ל: אז הם ילמדו את מה שהבוגד
הזה כתב?

שלום: כן. הם יסמכו על כתביו, או על
כתבים דומים.⁵⁰

גבריא'ל: אולי בגלל שהם לא ידעו
שמקורם ביוספוס הבוגד.

שלום: אולי. אבל יש שסומכים גם על יוסף בן מתתיהו עצמו,⁵¹ הרי ברור
שהוא שומר מצוות⁵², ויש אפילו סבורים שהוא חכם גדול בתורה.⁵³

יוסיפון הוא ספר מאוחר, ממחבר שאינו ידוע, שליפט מדברי יוסף בן מתתיהו (וכן כתב באטלס עץ חיים לר' רפאל הלפרין חלק תנאים ואמוראים א עמוד 46). ראשונים ואחרונים רבים סמכו על ספר יוסיפון. בין השאר רש"י (דניאל יא ל) מביאו לגבי הרציחות בירושלים במרד החורבן: ותרב שנאת חנם ומחלוקת בבית שני כמו שכתוב בספר יוסיפון, וישפכו דם נקי. גם בדורנו נתחבר הספר "על חומותיך – על אלה אני בוכה", בהסכמת גדולי הרבנים, ובתיאורי תקופת בית שני המפורטים הוא מסתמך על ספר יוסיפון (כמפורש ב"פתח דבר" שם).

⁵⁰ ספר יוסיפון. וכן העיד ר' חיים מוולוז'ין, שהגר"א השתוקק שיתרגמו את ספר יוסיפון, שעל ידו נוכל לבוא אל מטרת כוונתם של רבותינו ז"ל בתלמוד ובמדרשים, בדברם במקומות רבים בענייני ארץ קדשנו ובית מקדשנו ותהלוכות שרי קדשנו בימי קדם ההם (מתוך הסכמתו של ר' אברהם שמחה מאמטשיסלאוו לספר מלחמות היהודים בתרגומו של קלמן שולמן).

גבריאל: גדול בתורה? לי נראה יותר שהוא בכלל לא מהפרושים אלא מהמתיוונים האלכסנדרים⁵⁴. הרי דבריו סותרים את דברי חז"ל גם בהלכה וגם באגדה⁵⁵!

שלום: אולי היו לו מקורות אחרים שאבדו⁵⁶.

גבריאל: אבל לא הגיוני שגדול הבוגדים שקם לעם היהודי⁵⁷ הוא זה שיעצב את ההיסטוריה שלנו!

שלום: אם כבר מדברים על הספרים שהוא כותב, שמעתי שהוא עוד מתכנן לכתוב ספר על כבודו של העם היהודי, קדמוניותו, ומוסריות התורה⁵⁸. כל

⁵¹ הרב הרצוג במאמרו "משהו על יוסף בן מתתיהו" אות ב: ברם זכור אותו האיש לטוב, שאלמלא הוא כמעט שלא היתה לנו היסטוריה בנוגע לתקופה רבת עניין ורבת עלילה בדברי ימינו. אטלס עץ חיים (ר' רפאל הלפרין) חלק תנאים ואמוראים א עמוד 45: יוסף בן מתתיהו, ההיסטוריון הראשון של עם ישראל, ספריו – מקור ראשון במעלה ויחיד כמעט לידיעת תולדות ישראל בתקופת בית שני עד לחורבן. כמו כן בספר דורות הראשונים חלק א כרך ד מסתמך על "מלחמת היהודים" לגבי פרטים רבים (אך בהחלט לא לגבי הכל).

⁵² הרב טוביה יהודה טביומי במאמרו "יוספוס פלביוס", הודפס בספר זיכרון לרב יצחק אייזיק הלוי, עמוד שח: זה נעלה מעל כל ספק שהוא היה דתי.

⁵³ אטלס עץ חיים (ר' רפאל הלפרין) חלק תנאים ואמוראים א עמוד 45.

⁵⁴ הרב טוביה יהודה טביומי במאמרו "יוספוס פלביוס", הודפס בספר זיכרון לרב יצחק אייזיק הלוי, עמוד שט: השאלה היא... אם היה פלביוס דתי מבית מדרשם של הסופרים התנאים והאמוראים, מאמין בעיקרי הדת ככל שלומי אמוני ישראל, או שהיה דתי מבית מדרשם של המתיוונים האלכסנדרים, מטיפוס בני גילם של פילון היהודי, שברגלם אחת עמדו בתחום התורה וברגלם שניה עמדו בתחום תרבות היוונים... ויש לנו ידיים מוכיחות כי פלביוס השתייך לאותם היהודים האלכסנדרים.

⁵⁵ הרב הרצוג במאמרו "משהו על יוסף בן מתתיהו" אות ג.

⁵⁶ אטלס עץ חיים (ר' רפאל הלפרין) חלק תנאים ואמוראים א עמוד 46.

⁵⁷ חוברת "המרד הגדול – מצעד האיוולת או סוד הקיום" (מיכאל בן ארי), אקדמת מילין.

זה כדי להילחם בטענות של שונאי ישראל. זה לא כל כך מתאים להגדרה "גדול הבוגדים שקם לעם היהודי"⁵⁹.

גבריאֵל: אבל הוא בוגד.

שלום: גם אם כן, זה לא אומר שהמעשים שהוא מתאר לא היו.

גבריאֵל: הוא מתאר שטיטוס לא רצה להחריב את המקדש, ושהוא היה רחמן. יש גם סתירות בין ספריו השונים.⁶⁰

שלום: אז לגבי פרטים כאלה לא יסמכו עליו, ויסבירו שהוא כתב זאת

בשם האל רם ועליון אחל ספר בן גוריון

זה הספר הנכבד הנחמד אלפים אלפים - גבורי חיל - פסח מלחמה -
בין לאלי עליון - הנקרא יוסף בן גוריון הכהן - ונחלק הספר
הזה לששה מאמרים - וזה ששה ספרים - וכל ספר נוסף
לפרקים וזהם צד פרקים - וזה האיש הזה גורא
ספר בנחמה ונחמנה - ונחלק ונחלק
מטעם וכתבים אשר היו בירושלים -
בזה הספר חלק לו יתר שאת ויתר
עד ברשות בנות יודנה ועם
כל שרי רומי היתה
לירידתם.

רבים בעבר סברו שאת ספר יוסיפון חיבר יוסף בן גוריון, שהיה כהן גדול משוח מלחמה, איש צדיק וישר, שהעיד על האירועים שראה.

ויש שסמכו על דבריו אפילו גז הגמרא (כך כתב ר' דוד גז בספר צמח דוד ח"א סי' תתכט). בתפארת ישראל על המשנה ("כללי בגדי קודש של כהונה" ד"ה אבנט) הביא מדברי יוסיפון וכתב שכיוון שהוא היה משוח מלחמה הרי היה בקי בבגדי כהונה.

בתמונה: מתוך שערו של ספר יוסיפון: "זה הספר הנכבד חברו איש אלקים, גיבור חייל, משוח מלחמה, כהן לא-ל עליון, הנקרא יוסף בן גוריון הכהן".

⁵⁸ הספר "נגד אֶפִיוֹן", שנקרא גם "על קדמות היהודים" (בניגוד לספר אחר שלו, "קדמוניות היהודים").

⁵⁹ הרב הרצוג במאמרו "משהו על יוסף בן מתתיהו" אות ב: ברם זכור אותו האיש לטוב... ועוד, שבספר ההגנה שחיבר כנגד שונאי היהדות והיהודים עשה לנו שירות חשוב מכמה בחינות.

⁶⁰ בין דבריו בספרו "מלחמת היהודים" לדבריו בספרו "חיי יוסף".

מאימת המלכות⁶¹ ומשיקולים אישיים, ושאי אפשר ללכת אחריו בעיניים עצומות⁶². אבל עיקר הסיפור כן נכון.

גבריאֵל: אבל הוא לא אובייקטיבי. הרי ברור שהוא כפוף לרומאים והם משלמים את משכורתו ובודקים את כתביו.

שלום: ומי שלא רוצה להאמין ליוסף, הוא כן אובייקטיבי? אצלו אין שיקולים השקפתיים⁶³ או אפילו אישיים? והוא, בניגוד ליוסף, באמת לא ידע מה היה שם. אז הוא בוודאי יסתמך רק על הסברות שלו, ועם סברות לא מבררים היסטוריה. מה גם שלכל סברה כזו יש תמיד איפכא מסתברא.

גבריאֵל: אז סיכמנו שיוספוס לא אובייקטיבי ואי אפשר לסמוך עליו.

שלום: ויש היסטוריון שהוא כן אובייקטיבי? לכל אחד יש איזה מגיע, גלוי או נסתר, להעדיף צד אחד, להשליך מהאירוע על אירועים דומים בני-זמנו, או אפילו להציג דעה מחודשת כדי להתפרסם. אכן צריך זהירות כשלומדים היסטוריה – להסתייג מפרשנויות, מתיאורי אופי, מהכפשות או שבחים אישיים, ממספרים מוגזמים, מדעת יחיד שאינה מבוססת ועוד. בקיצור, צריך להפעיל שיקול דעת⁶⁴. אבל עיקר הסיפור בדרך כלל נכון.

⁶¹ שו"ת דברי יציב יו"ד סי' קפז ד"ה אך לענ"ד: וכמו שידוע מספר יוסיפון שיש בו כמה עניינים תמוהים מחמת שהוזקק לשנות מאימת המלכות.

⁶² הרב טוביה יהודה טביומי במאמרו "יוספוס פלביוס", הודפס בספר זיכרון לרב יצחק אייזיק הלוי, עמוד שלב.

⁶³ חוברת "המרד הגדול – מצעד האיוולת או סוד הקיום" (מיכאל בן ארי), אקדמת מילין: שנים מקננת בי תחושת העוול והעיוות, המנוצלת ע"י מיטב אויבי הלאומיות היהודית. כל מי שיש בו ניצנים של עמידה על עקרונות, או על ערכים, מואשם באופן מיידי; כבריון, כקנאי, או כמי שעוד יחריב את הבית השלישי. העיוות ההיסטורי של יוספוס הפך לסוג של תובנה אנטי לאומית המקדשת את הכניעה והבגידה.

⁶⁴ דוגמאות בולטות להפעלת שיקול דעת כזה ביחס לספריו של יוסף בן מתתיהו, בספר דורות הראשונים חלק א כרך ד. כך גם דרכם של היסטוריונים רבים.

גבריא'ל: אם כך, אולי כל סיפורי השנאת חינום של יוספוס לא היו ולא נבראו, כל מלחמת האחים היא בדייה⁶⁵, בכלל לא היו סיעות יריבות⁶⁶, המורדים היו צבא מתואם⁶⁷, ויוספוס המציא את כל מעשיות השנאת-חינום שלו רק כדי להבאיש את המורדים שנואי נפשו⁶⁸?

שלום: אבל כשהוא מספר על הגבורה שלכם, ושהרומאים כמעט התייאשו, אתה כן מאמין לו, ואתה לא אומר שהוא כתב את זה רק בשביל להאדיר את הרומאים שהצליחו בסוף להכניע אתכם, או בשביל להצטרף למה דיכוי המרד אך כ"כ הרבה שנים. וכשהוא חולק שבחים ליהודים בכלל ולפרושים בפרט, אתה כן מאמין לו, ואתה לא אומר שהוא כתב את זה רק בתור מס-שפתיים להוכיח שהוא כביכול אובייקטיבי. וכשהוא מספר שאגריפס סייע לאספסינוס, אתה כן מאמין לו, ואתה לא אומר שהוא כתב את זה רק בשביל להוכיח שהיו יהודים שתמכו ברומאים. אתה בוחר להאמין לו במה שנעים לך.

גבריא'ל: ואתה, מה אתה חושב על יוספוס? לדעתך הוא צדיק? ישר? אמין?

שלום: אענה לך שתי תשובות, מאוד פשוטות, שמשום-מה אנשים נמנעים מלאומרן: דבר ראשון, יש אנשים

הענווה היא, כידוע, תנאי מקדים ללימוד התורה. להבדיל, יש בכך צורך גם בלימודי דברי הימים. חשוב להבין שפרטים רבים לא נוכל לדעת לעולם, ובוודאי שאין להסתמך בעניינים אלו על סברות הפורחות באוויר או על דעת יחיד. כך, במקרים רבים לא נוכל לחדור אל תוך נפשם של אישים מסוימים ולהבין בוודאות את מניעיהם. מאידך, המאורעות העיקריים, ככל הנראה, אכן קרו בדומה לידע שמקובל בתחום זה.

⁶⁵ חוברת "המרד הגדול – מצעד האיוולת או סוד הקיום" (מיכאל בן ארי), עמוד

75.

⁶⁶ שם עמוד 83.

⁶⁷ שם עמוד 91.

⁶⁸ שם עמוד 91.

מורכבים, שלא פשוט להגדירם במילה אחת. דבר שני, יש דברים שאנחנו פשוט לא יודעים.

גבריאֵל: אז אם כך, אולי באמת כל סיפורי השנאת חינום שלו לא היו ולא נבראו?

שלום: אבל גם חז"ל יכתבו על זה.⁶⁹

גבריאֵל: גם הם לא בדיוק משלנו.

שלום: זו בדיוק ההוכחה שאתם לא בסדר.

גבריאֵל: אז אם צאצאינו ילמדו מהמקורות האלה, שהם משלכם, איך אפשר לסמוך עליהם שידעו את האמת? אולי בכלל לא שרפנו את המחסנים? אולי לא הרגנו את אחינו?

שלום: וחז"ל סתם כתבו את זה?

גבריאֵל: ואתה מקבל כאמת כל פרט היסטורי שכתוב בחז"ל?

שלום: לא כל פרט,⁷⁰ אבל בוודאי שאירוע כזה.

גבריאֵל: גם בחז"ל יהיו בוודאי מקורות שונים, אולי חלקם ידונו אותנו יותר לכף זכות.⁷¹

⁶⁹ גיטין נו.

⁷⁰ דוגמא בולטת היא מהמעשה בעשרת הרוגי מלכות, שכבר כתבו כמה מהמפרשים (רבנו בחיי פרשת מקץ, קינות המפורש במבוא עמוד 27, יוחסין השלם עמודים 25, 38) שהמסופר באיכה רבה, במחזורים ליום הכיפורים, בקינות ובמדרש אלה אזכרה עליהם – אינו מדויק, שהרי לא נהרגו בזמן אחד. גם מהשינויים המהותיים בסיפורו של בר כוזיבא, בין הבבלי (סנהדרין צג:) לירושלמי (תענית פ"ד ה"ה), מוכח שלפחות באחד מהם לא מדובר בתיאור מדויק.

⁷¹ באבות דרבי נתן נוסחה א פרק ד משנה ה המורדים נקראים "אנשי ירושלים", לעומת הגמרא (גיטין נו.) שקוראת להם "בריוני". בספר יום חג (הרב הס) במאמר "עסקת השטחים של חז"ל" האריך בהשוואות ובחילוקים גם בין המקורות הללו וגם בינם לבין איכה רבה, ותלה זאת בריחוק מדור החורבן, שככל

שלום: אבל לא יהיה ביניהם שום ויכוח על כך שהמרד היה מיותר ולא מציאותי, ושהמורדים אשמים ישירות בחורבן⁷². וזה הצאצאים שלנו ידעו.

גבריאֵל: והם, הצאצאים שלנו, יסמכו על חז"ל?

שלום: מסתבר שמי שירא שמיים יסמוך על חז"ל. ומי שלא – דעתו על המורדים תשתנה לפי מצב הרוחות החברתיות הנושבות, כמו כל נושא אחר. כך, בדור מסוים יהפכו את המורדים לגיבורים ולוחמי חירות שראוי לקרוא על שמם יישובים ורחובות, ובדור אחר יגדירו אותם כשוטים שהמיטו עלינו את החורבן.

גבריאֵל: וחץ מחז"ל ויוספוס, יהיו לצאצאים שלנו מקורות נוספים ללמוד מהם על אירועי החורבן?

שלום: הבסיס העיקרי ישאר חז"ל ויוסף בן מתתיהו. כמובן שיבואו אחריהם רבים שידונו בזהירות אלו פרטים מחז"ל הם תיאורים היסטוריים, באלו פרטים אי אפשר לסמוך על יוסף בן מתתיהו, ועוד כמה ממצאים ארכיאולוגים שיימצאו. חוץ מזה – לא יהיו חידושים גדולים, ולא יוכלו להיות כאלה.

גבריאֵל: אז מה יחדשו כל הספרים והמאמרים של ההיסטוריונים?

שלום: אם זה ספר או מאמר שבא להמחיש, לתמצת או לסכם את הדעות המקובלות – מה טוב. כך למשל ספרי לימוד לצעירים ואפילו ערכים באנציקלופדיות. אבל היסטוריה היא תחום שכמעט לא אמורים להתחדש בו עקרונות חדשים אחרי שדנו בנושא כבר מאות שנים. לכן, אם היסטוריון רוצה להתפרסם ולפרסם משהו חדש, הרבה פעמים הוא צריך להמציא דעה או פרשנות מחודשת שכמובן אין לה ביסוס רציני.

שעבר הזמן כך הבינו יותר את הטעות שבמרד. בחוברת "המרד הגדול – מצעד האיוולת או סוד הקיום" (מיכאל בן ארי) עמוד 107 רצה לחלק בין מקורות ארץ ישראלים, שתומכים במרד, לבין מקורות בבליים שהתנגדו לו.

⁷² אבות דרבי נתן שם: רבן יוחנן בן זכאי שלח וקרא לאנשי ירושלים ואמר להם: בני, מפני מה אתם מחריבין את העיר הזאת ואתם מבקשים לשרוף את בית המקדש, וכי מהו מבקש מכם הא אינו מבקש מכם אלא קשת אחת או חץ אחת וילך לו מכם.

גבריאל: ואנחנו, כאנשים יראי שמיים, מחפשים את האמת.

שלום: וזה נכון גם כשאתה לומד תורה. יש חידושים שהם בבחינת "ויש לחדש בדוחק"...

גבריאל: אז אתה רוצה שאהיה צדוקי? שלא אקבל את החידושים של חז"ל?

שלום: גם אם מקבלים חידושים, צריך לבדוק שהם אמיתיים. אנחנו לא מחפשים השערות לא מבוססות. חותמו של הקב"ה אמת.

גבריאל: אז כל ההיסטוריונים שמחפשים לחדש חידושים, כולם עוסקים רק בהשערות לא מבוססות?

שלום: לא. חלקם כן מחדשים חידושים מבוססים, אבל כדי למצוא נושא שעדיין לא דשו בו רבים, הם מתעמקים באיזה פרט שלא מעלה ולא מוריד לעיקר המאורעות ולמסר העולה מהם.

גבריאל: ואנחנו, כאנשים יראי שמיים, לומדים את דברי הימים בעיקר בשביל המוסר הנלמד מהם⁷³, ולא רואים צורך להעמיק בפרטים לא משמעותיים.

שלום: נכון.

גבריאל: ומה באמת המוסר הנלמד מהחורבן? מה תרצה שהצאצאים שלנו ילמדו מהסיפור שלנו?

שלום: דבר ראשון שילמדו לא למרוד באומות⁷⁴.

במשך מאות שנות השלטון הרומאי, היהודים מרדו ברומאים פעמים רבות, בין בארץ ובין בתפוצות – יותר מכל עם אחר:

פולמוס וארוס, מרד החורבן (המרד הגדול), מרד התפוצות ופולמוס קיטוס, מרד בר כוזיבא, מרד ציפורי (מרד גאלוס).

כל המרדות הללו הסתיימו בכישלונות.

⁷³ משנה ברורה ס"ז שז"ק נח: יוסיפון וספר יוחסין ודברי הימים של ר"י כהן ושבת יהודה (אין בקריאתם משום מושב לצים, ומותר לקרוא בהם אפילו בשבת) שמהם ילמדו דברי מוסר ויראה.

⁷⁴ כתובות דף קיא. השביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם.

גבריאֵל: עדיין אתה מסתכל דרך העיניים שלך ולא מצליח ללמוד משהו כללי יותר?

שלום: נכון. הדבר החשוב יותר זה שילמדו להיזהר משנאת חינם.

גבריאֵל: זאת סיסמה שלא יהיה להם קשה לאמץ אותה. אני מניח שיהיה להם קל לשנן אותה בעל פה כל שנה מחדש. אבל מה זה ילמד אותם בפועל?

שלום: האמת, זה הרבה יותר קשה ממה שהם יחשבו. כי זו לא חכמה להסתדר עם הדעה השנייה ברוב הוויכוחים. השאלה מה עושים כשכל צד משוכנע בכירור מוחלט שהצד השני מביא חורבן ממשי על כל עם ישראל, משהו בקנה מידה של חורבן ירושלים והמקדש, גלות ורצח של מאות אלפים, ואין דרך אמצעית. אם זה חלילה יקרה להם, מה הם יעשו אז?...

גבריאֵל: ברגעים אלה הרומאים נכנסים לעיר העליונה. כל רגע הם יכולים להגיע אלינו.

שלום: נראה לך שעוד ניפגש מתישהו?

גבריאֵל: אולי בתחיית המתים.

שלום: אתה יודע שלא כולם מכירים במושג הזה. רק הפרושים מאמינים בזה.

גבריאֵל: אז אולי הרומאים ישאירו אותנו בחיים ועוד ניפגש כגלדיאטורים שמחויבים להילחם זה בזה עד מוות, והכל כדי שלהמון הרומאי יהיה מעניין.

תוצאת המרד היתה כמובן כישלון. מאות אלפי יהודים נהרגו, רבים נמכרו לעבדות, ירושלים ובית המקדש חרבו.

כך, המרד שפרץ באייר ג'תתכו (66) במטרה להביא חירות ושחרור מעול הרומאים, הביא לחורבן ירושלים תוך כארבע שנים, באב-אלול ג'תתל (70), ודוכא סופית לאחר שלוש שנים נוספות, בניסן ג'תתלג (73), עם נפילת מעוזם האחרון של המורדים – מצדה.

הרומאים התגאו בניצחונם, ערכו לכבודו מסע ניצחון ברומא, ציינו אותו במטבע מיוחד שנשא את הכיתוב "יהודה השבויה", הנציחו אותו בשער טיטוס ברומא ובנו לכבודו את הקולוסיאום (אמפיתיאטרון ברומא).

בתמונה (בעמוד הבא): מטבע "יהודה השבויה" – IVDEA CAPTA, המציג חייל המסמל את רומא (משמאל), אשה כנועה (המסמלת את העם היהודי) מימין, ודקל המסמל את אזור יהודה (באמצע).

מה תעשה במקרה כזה?

שלום: אתה יודע שתמיד האמנתי שמן השמיים המליכו עלינו את רומא, ורומא לא סולחת לגלדיאטור שלא עושה את תפקידו. ומה אתה תעשה?

גבריאל: אני מודיע לך באופן ברור, שאם אלו יהיו שתי האפשרויות – אבחר בלהיהרג, בשמחה ובגאווה!

שלום: אבל למה? החיים שלך לא חשובים לך?

גבריאל: פשוט מאוד. כי לא יעלה על הדעת שאני אהרוג יהודי תמים.

נספח: לוח מאורעות המרד והחורבן

היהודים מתלוננים על פלורוס	פרוץ המרד, ביטול קורבן הקיסר	שריפת בתי האצילים ושטרי החוב	רצח חלק מראשי המורדים והמתונים
ניסן	אייר	אב	אלול
ג'תתכז (66)			

גאלוס מגיע ליהודה	גאלוס מוכה ונסוג, הקמת הממשלה	נפילת יודפת, העיר הראשונה בגליל	
חשוון		תמוז	
ג'תתכז (67)			

נפילת גמלא והגליל, יוחנן נכנס לירושלים	כל עבר הירדן נכבש ע"י הרומאים	האדומים נכנסים לירושלים, רצח הכה"ג	
תשרי	אדר	ניסן	
ג'תתכח (68)			

שמעון בר גיורא נכנס לירושלים	אספסיינוס נתמנה לקיסר		
ניסן	תמוז		
ג'תתכט (69)			

שלושה פלגים של המורדים נלחמים בירושלים, שריפת המחסנים	תחילת המצור על ירושלים	פריצת החומה החיצונה	דיק סביב העיר, הרעב גובר	חורבן המקדש והעיר התחתונה	סיום חורבן ירושלים
חורף	ניסן	אייר	סיוון	אב	אלול
ג'תתל (70)					

נספח: הסיבות לחורבן ולכישלון המרד

חלק מהסיבות דלקמן, כמובן, נובעות זו מזו.

ראיית הנולד

מאי דכתיב אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לכו יפול ברעה? אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים (גיטין נה:). רש"י: דואג לראות הנולד שלא תארע תקלה בכך אם אעשה זאת.

רחמים על בוגד

ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס, החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו (גיטין נו:). רש"י: סבלנותו שסבל את זה ולא הרגו.

חוסר סיכוי מעשי

אמרו להו (המורדים לרבנן): ניפוק ונעביד קרבא בהדייהו. אמרו להו רבנן: לא מסתייעא מילתא (גיטין נו:).

לחימה תחת רעב

יצא רבן יוחנן בן זכאי לטייל בשוק, וראה אותם ששולקין תבן ושותין מימיו. אמר: בני אדם ששולקין תבן ושותין מימיו, יכולין לעמוד בחיילותיו של אספסיאנוס? (איכה רבה פרשה א אות לא).

שנאת חנם

מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם (יומא ט:).

אהבת ממון ושנאת חנם

בשני (מקדש שני), מכירין אנו אותם שהיו יגיעין בתורה וזהירין במצות ובמעשרות וכל ווסת טובה היתה בהן, אלא שהיו אוהבין את הממון ושונאין אלו לאלו שנאת חנם (ירושלמי יומא פ"א ה"א).

הנהגת גדולי ישראל

רז"ל הלכו לאורם של רשב"ג ור' יוחנן בן זכאי וקבעו להם לקו היסטורי, שראשי המרד אמללו את עמם, ובמידה לא מועטה מתוך שהתייחסו בביטול גמור כלפי שרי התורה, "החכמים יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל" (הרב הרצוג במאמרו "משהו על יוסף בן מתתיהו" אות ד).

חוסר התחשבות בקנאים

על חנן (מראשי המתונים) מוטלת במידה רבה האשמה בחורבן שבא על העיר: בגלל הסתתו הפרועה למלחמת השמד בקנאים מבלי אף לנסות להציע דרך של פשרה ושלום, ובעקב יחסו אל הקנאים לא כאל אחים מנוגדים בדעותיהם כי אם אל אויבים גמורים – באה העיר למלחמת אחים מרה ומתישה זו שהביאה לאחר מכן לחורבן (דורות הראשונים חלק א כרך ד עמוד 116).

יוספוס כמפקד הגליל

אין ספק כי יוספוס הוא האשם בכך שהגליל לא היה מסוגל להתייצב נגד עוצמת הצבא הרומאי שהביא אספסינוס, שכן לאחר שהתיש והחליש את הגליל במלחמות האחים שניהל, ולאחר שהביא לקרע בין הגליל וירושלים, שוב לא נותר זמן וגם לא אפשרות להתגונן (דורות הראשונים חלק א כרך ד עמוד 109).

הזמנת שמעון בר גיורא לירושלים

הצעד השפל של הכהנים הגדולים ומעט האדומים בהזמנים את שמעון בר גיורא (אחד מראשי הפלגים של המורדים) לבוא ולהילחם בקנאים, הוא שהביא את מלחמת האחים לשיא רתיחתה, והוא גם שהיווה את הגורם הסופי לחורבן (דורות הראשונים חלק א כרך ד עמוד 121).

כישלון שריפת מכונות המלחמה החדשות

והרומאים חשבו כי לא יעלה בידם לכבוש את העיר לעולם, אם גם הסוללות האלה תאבדנה (כמו הסוללות הקודמות) ... ואנשי יוחנן ... ניסו להגיח אל הסוללות בטרם יספיקו הרומאים להציג עליהן את הכרים, אולם הפעם (בניגוד לפעם הראשונה) לא הצליחו במזימתם ... הסיבה הראשונה לדבר היתה, כי לא עשו את הדבר בלב אחד ובהשכל ובדעת, ולא יצאו

חוצץ כולם, כי אם בגדודים [קטנים], וגם אלה התפרדו ונזהרו [יותר מן המידה] ויראו לנפשם. סוף דבר: הם עשו את מעשיהם שלא כדרך היהודים (מלחמת היהודים ספר ו פרק א סעיפים ב-ג).

נספח: מנהיגי הפלגים והצדדים השונים

מתונים

רבן יוחנן בן זכאי: נשיא ישראל בזמן החורבן. התנגד לקנאים, יצא מירושלים לדבר עם הרומאים. דאג לשימור התורה ביבנה ולתקנות לאחר החורבן.

רבן שמעון בן גמליאל הזקן ("הנהרג"): נשיא ישראל לפני רבן יוחנן בן זכאי. התנגד למרד, ולאחר פריצתו ניסה לתמוך בו בעדינות בהיותו חלק מממשלת המרד, וקיווה להגיע לשלום עם הרומאים. נהרג ע"י הרומאים, מעשרת הרוגי מלכות. ויש מי שכתב שנהרג ע"י הקנאים.

יהושע בן גמלא: כהן גדול, היה חלק מממשלת המרד. נרצח במהלך הרציחות שאירעו ע"י הקנאים והאדומים, כיוון שהתנגד למרד.

יוסף בן גוריון: מונה ע"י ממשלת המרד למפקד המרד בירושלים, יחד עם חנן בן חנן.

חנן בן חנן: צדוקי, שהיה בעברו כהן גדול, ראש בית הדין של הצדוקים. היה חלק מממשלת המרד. מונה ע"י ממשלה זו למפקד המרד בירושלים, יחד עם יוסף בן גוריון. נרצח במהלך הרציחות שאירעו ע"י הקנאים והאדומים, כיוון שהתנגד למרד.

יוסף בן מתתיהו: התנגד למרד בראשיתו. ממשלת המרד מינתה אותו למפקד המרד בגליל. את מלאכה זו לא עשה באופן מוצלח. בחורבן יודפת הסגיר עצמו לרומאים, ולאחר מכן בא בשליחותם לנסות לשכנע את מורדי ירושלים להיכנע. נעשה סופר המלחמה של הרומאים, אותה תיאר בפירוט רב. השאלה האם להגדירו כבוגד לא הוכרעה.

אגריפס השני: כיהן כמלך מטעם הרומאים על חלקים מסוימים מהארץ, והיתה לו הזכות למנות כהנים גדולים. בתחילת המרד ניסה להניא את המורדים, ולאחר מכן סייע לרומאים בפועל בדיכוי המרד.

מורדים

אלעזר בן שמעון: מנהיג אחד מפלגי הקנאים. לקח את שללו של גאלוס בנסיגתו. ממשלת המרד לא נתנה לו שום תפקיד, והעדיפה למנות מנהיגים מתונים. כנראה נהרג בקרבות בחורבן ירושלים.

יוחנן (בן לוי) מגוש חלב: מנהיג אחד מפלגי הקנאים. יתכן שבתחילה היה מהמתונים ורק לאחר מכן הצטרף לקנאים. הנהיג את המרד בגליל, ולאחר נפילת הגליל ברח עם אנשיו לירושלים. בחורבן ירושלים הסגיר עצמו לרומאים ונשלח לכלא לכל ימי חייו.

שמעון בר גיורא: מנהיג פלג הקנאים הגדול ביותר בירושלים. נכנס לירושלים עם אנשיו בשלב מאוחר. בחורבן ירושלים ניסה להימלט מהרומאים, נתפס והוצא להורג בתהלוכת ניצחון ברומא, כיוון שהם ראו בו את ראש צבאות המורדים.

זכריה בן אמפיקלוס: מראשי הקנאים. יש שטענו שהוא רבי זכריה בן אבקולס שמוזכר בגמרא כמי שמנע את הבאת קרבנו של הקיסר מחמת ענוותנותו, וגרם בזה לפריצת המרד.

אלעזר בן חנניה: הפסיק את הבאת הקרבן לשלום הקיסר, ובכך גרם בפועל לפריצת המרד. ממשלת המרד מינתה אותו למפקד המרד באזור אדום, כנראה כדי להרחיקו מירושלים.

מנחם בן יהודה: מנהיג הסיקריים. בתחילה היה המנהיג במצדה. בתחילת המרד הגיע לירושלים ורצח את חנניה הכהן הגדול. המתונים בירושלים חששו שהוא ישלוט עליהם בעריצות, והרגוהו בעינויים.

אלעזר בן יאיר: מנהיג הסיקריים במצדה לאחר מות מנחם בן יהודה. התבצר במצדה עם אנשיו ובשלב הסופי של דיכוי המרד שכנע את אנשיו להתאבד יחד איתו.

רומאים

נירון: הקיסר הרומאי בתחילת המרד. היה אכזרי ומטורף. הרומאים מרדו בו והדיחו אותו. בבריתו מהרומאים שמרדו בו, התאבד. הגמרא מוסיפה שהוא התגיר.

גלפּה: היה קיסר לאחר נירון, לזמן קצר. הרומאים מרדו אף בו ורצחוהו.
אותו: היה קיסר לאחר גלבה, לזמן קצר. הרומאים מרדו אף בו והוא התאבד.

ויטליוס: היה קיסר לאחר אותו, לזמן קצר. הרומאים מרדו אף בו ורצחוהו.
אספסיינוס: פיקד על דיכוי המרד, ובמהלכו מונה לקיסר לאחר ויטליוס.

טיטוס: פיקד על דיכוי המרד מרגע שאספסיינוס אביו מונה לקיסר. החריב את ירושלים ואת המקדש.

(קסטיוס) גאלוס: נציב סוריה, שהיה ממונה גם על פלורוס, נציב יהודה. ניסה לדכא את המרד בתחילתו, והמורדים הביסוהו. במקורות רבים שמו נכתב בטעות "צסטיוס".

(גסיוס) פלורוס: נציב יהודה בתחילת המרד. היותו גם רוצח וגם מושחת הביאו לפריצת המרד.